

Hellevi Pekkarinen

LASTENSUOJELUA PERHEEN KANSSA

Opinnäytetyö

KESKI-POHJANMAAN AMMATTIKORKEAKOULU

Sosiaalialan koulutusohjelma

Toukokuu 2012

TIIVISTELMÄ OPINNÄYTETYÖSTÄ

Yksikkö Keski-Pohjanmaan ammatti- korkeakoulu	Aika Toukokuu 2012	Tekijä/tekijät Hellevi Pekkarinen
Koulutusohjelma Sosiaalialan koulutusohjelma		
Työn nimi Lastensuojelua perheen kanssa		
Työn ohjaaja Harriet Tervonen		Sivumäärä 43+16
Työelämäohjaaja Terho Lukkarinen		
<p>Opinnäytetyön tarkoituksena oli luoda työn toimeksiantajalle Karekuntoutus Oy:lle toimintamalli lastensuojelun sijaishuoltoon. Opinnäytetyön tuotoksena syntynyt prosessi- ja toimintamalli perustuu toimeksiantajan ja haastatteluun osallistuneiden, sijoitettujen lasten vanhempien, toiveiden lisäksi lastensuojelulain velvoitteeseen suunnitelmallisesta työstä vanhempien kanssa lapsen sijoituksen aikana. Suunnitelmallinen työ vanhempien kanssa vahvistaa lapsen sijoituksen onnistumisen edellytyksiä ja vähentää lapsen huostaanoton aiheuttamia kielteisiä vaikutuksia.</p> <p>Opinnäytetyön lähtökohtana oli sijoitettujen lasten vanhempien haastattelujen ja kokemustiedon pohjalta mallintaa lastensuojeluyksikön antamaa tukea, jota perheet toivovat ja kokevat tarvitsevansa oman vanhemmuutensa ja kuntoutumisensa mahdollistamiseksi. Työn tavoitteena oli vanhemmuuden vahvistaminen sekä lastensuojeluyksikön ja perheen välisen yhteistyön lujittaminen, luomalla perheen sisäisen vuorovaikutuksen kohentamista kuvaava prosessi- ja toimintamalli.</p> <p>Prosessimalli kuvaa vanhemmuuden arviointia suhteessa lapsen tarpeisiin. Toimintamalli havainnollistaa perhetyön prosessin etenemistä kaavion ja kirjallisen selvityksen muodossa. Vanhempien haastatteluissa keskeisimpänä nousi esille luottamus ja avoimuus. Vanhemmat toivovat sosiaalityöntekijöiltä ja sijaishuollon työntekijöiltä ymmärtävää ja kannustavaa lähestymistapaa. Lapsen huostaanotto koskettaa vanhempia kriisin lailla, joten työntekijöiltä odotetaan tukea ja uskoa vanhemman muutokseen. Prosessin mallintamisessa keskeistä on kohtaamisen ja välittämisen merkitys. Työntekijöiden tehtävä on tukea vanhempia lapsen tarpeisiin ja kehitykseen liittyvässä vuorovaikutuksessa, edistäen näin lapsen hyvinvointia ja uskoa muutokseen.</p>		

Asiasanat

dialogisuus, lapsen hyvinvointi, perhe, vanhemmuus, vuorovaikutus

CENTRAL OSTROBOTHNIA UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES	Date May 2012	Author Hellevi Pekkarinen
Degree programme Degree programme of social services		
Name of thesis Child protection in collaboration with the family		
Instructor Harriet Tervonen		Pages 43+16
Supervisor Terho Lukkarinen		

The purpose of this thesis was to create a model for child welfare in foster care for Karekuntoutus Oy by which this thesis was commissioned. The resulting process and operating model is based on the expectations of Karekuntoutus Oy and on the wishes of the interviewed parents who had their children in foster care. In addition, it complies with the Child Welfare Act's obligation on planned work with the placed children's parents during the placement. Systematic work with parents will strengthen the chances of success in a child's placement, and reduces the negative effects resulting from a child's taking into care.

The starting point for this thesis was to model the support provided by child protection unit on the basis of interviews with placed children's parents and on the basis of their experience. The support is something that families are hoping for and feel that they need to enable their own parenthood and the rehabilitation process. The goal was to strengthen parenthood and the cooperation between the child protection unit and the family by creating a process and operating model describing the improvement of internal interaction of family.

The process model describes the assessment of parenthood in relation to the child's needs. The operating model illustrates the progress of the family work process by A diagram and a written statement. The main issues that came up in the interviews with the parents were trust and openness. Parents wished for an understanding and encouraging approach from the social workers and foster care workers. Taking their child into care causes a crisis to parents, so the employees are expected to support and have faith in parents' change. In the modeling process important issues are encountering and caring. Workers' task is to support parents in the interaction associated with the child's needs and development, thus contributing to the child's well-being and faith in change.

Key words

dialogical approach, child welfare, family, interaction, parenthood

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	1
2 OPINNÄYTETYÖN TAUSTA JA TAVOITTEET	4
2.1 Aihevalinnan perustelut	4
2.2 Toiminnallinen opinnäytetyö	5
2.3 Opinnäytetyön toimeksiantaja- Karekuntoutus Oy	6
3 VANHEMMUUS JA PERHE	8
3.1 Vanhemmuuden eri muodot	8
3.2 Perhe muutoksessa	9
4 LASTENSUOJELUN LÄHTÖKOHTIA	12
4.1 Lapsi- ja perhekohtaisen lastensuojelun keskeiset periaatteet	14
4.1.1 Lapsen hyvinvointi	14
4.1.2 Vanhempien tukeminen ja perhekuntoutus	15
4.1.3 Lastensuojelun perhetyö	16
4.2 Vanhemmuus sijaishuollon aikana	17
4.3 Dialogisuus ja verkostotyö	18
4.4 Vuorovaikutus	19
5 PROJEKTIN SUUNNITTELU	20
6 PROJEKTIN TOTEUTUS	22
6.1 Karekuntoutus Oy:n perhetyön prosessikuvaus	25
6.2 Karekuntoutus Oy:n perhetyön käsikirja nuoren ja perheen sisäisen vuorovaikutuksen edistämiseksi	28
6.2.1 Vuorovaikutuksen tukeminen	32
6.2.2 Vanhemmuuden tukeminen	33
6.2.3 Läheisverkostot voimavarana	35
6.2.4 Nuoren toiminta	35
7 PROJEKTIN ARVIOINTI	37
8 POHDINTA	39
LÄHTEET	41
LIITTEET	
Liite 1 Karekuntoutus Oy:n perhetyön prosessikuvaus	
Liite 2 Karekuntoutus Oy:n perhetyön käsikirja	
Liite 3 Kirje vanhemmille	
Liite 4 Suostumuslomake	
Liite 5 Haastattelukysymykset	
Liite 6 Perhetilanteen kartoitus	
Liite 7 Sijoitukseen liittyvän perhetyön yhteistyösopimus	

1 JOHDANTO

Suomessa lastensuojelun sosiaalityön asiakkaana ja avoimuollolisten tukitoimien piirissä on yhteensä yli 70 000 lasta ja nuorta. Lapsensa jokapäiväisen huoltajuuden menettäminen kodin ulkopuolelle sijoittamisen kautta koskettaa noin 16 000 lapsen vanhempaa. Vuonna 2008 uudistunut lastensuojelulaki korostaa sijoitettujen lasten vanhempien kanssa tehtävää suunnitelmallista työtä. Sijaishuollossa tehdään laadukasta ja kuntouttavaa työtä, mutta sijoituksen jälkeen nuoren elämä ei jatku välttämättä laadukkaana. Lapsen sitoutuminen sijaishuoltoon on tärkeä asia, mutta vielä tärkeämpää on hänen sitoutumisensa tulevaisuuteen. Sijaishuolto tekee arvokasta työtä, hoitavaa ja korjaavaa, mutta pelkää viranomaisten verkosto ei riitä auttamaan lasta, jos lapsen läheisverkosto ei tue lapsen selviämistä. Voimaantuneet perheet ja verkostot mahdollistavat sijaishuollon hoidollisten ja kuntouttavien tulosten pysymisen.

Lastensuojelutyön pääpainotus on ollut viime vuosina lapsilähtöisyys, jossa vanhemmuus ja vanhempien kuntoutustarpeet ovat jääneet kohtaamatta. Lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän työskentely on keskittynyt sijoitettuun lapseen. Opinnäytetyöni lähtökohdaksi on sijoitettujen lasten vanhempien haastattelujen ja kokemustiedon pohjalta mallintaa lastensuojeluyksikön antamaa tukea, jota perheet toivovat ja kokevat tarvitsevansa oman vanhemmuutensa ja kuntoutumisensa mahdollistamiseksi. Työni tavoitteena on vanhemmuuden vahvistaminen sekä lastensuojeluyksikön ja perheen välisen yhteistyön lujittaminen, luomalla perheen sisäisen vuorovaikutuksen kohentumista kuvaava toimintamalli.

Opinnäytetyöni toimeksiantaja on yksityinen lastensuojeluyritys Karekuntoutus Oy. Karekuntoutuksen työ on kuntouttavaa, kokonaisvaltaista työtä yhdessä perheen kanssa, perheen omien vahvuuksien tukemista sekä kuntoutumista. Opinnäytetyön tuotoksena syntynyt toimintamalli perustuu toimeksiantajan ja haastattelemani sijoitettujen lasten vanhempien toiveiden lisäksi lastensuojelulain (Lsl 30§) velvoitteeseen suunnitelmallisesta työstä lapsen sijoituksen aikana. Suunnitelmallinen työ vanhempien kanssa vahvistaa lapsen sijoituksen onnistumisen edellytyksiä ja vähentää lapsen huostaanoton aiheuttamia kielteisiä vaikutuksia. Lapsen huostaanotto on tarkoitettu väliaikaiseksi ja käytännön työn kannalta opinnäytetyöni tuottama tieto on tärkeää sijaishuoltoon ja vanhempien välisen toiminnan kuvaamiseksi ja kehittämiseksi.

Aihealue on vielä uusi tämän päivän lastensuojelussa. Miia Pitkäsen vuonna 2011 Heikki Waris – instituutissa tekemä käytäntötutkimus Vastuun paikka, sisältää vanhempien kokemuksia tuesta, lastensuojelutyöstä ja vanhemmuudesta lapsen sijoituksen aikana. Tutkimus vahvistaa sen, että vanhempien kuntoutumisen tukeminen saa lastensuojelun työkäytännöissä vähäisen roolin. Lapsen vastuusosiaalityöntekijät ovat selkeästi lasta varten, vanhemmille tarjottu ammatillinen tuki ja moniammatillinen yhteistyö on pirstaleista. Tutkimuksessaan Miia Pitkänen korostaa lastensuojelun ammattikäytäntöjen kehittämisen tärkeyttä sekä vanhempien tuen saamista lapsen sijoituksen aikana. Lastensuojelu ei yksin riitä tukemaan vanhempia, vaan sen rinnalle tarvitaan päihdetyön, aikuissosiaalityön ja koulu-toimen sekä terveydenhuollon moniammatillisia tukitoimia.

Vuonna 2003 sosiaalityön tutkija Johanna Hurting käsitteli väitöskirjassaan lapsen paikkaa lastensuojelutyön ja erityisesti perhetyön käytännöissä. Tutkimuksessaan Hurting kuvaa aikuiskeskeistä työtettä ”tihkuvan auttamisen malliksi”, jossa vanhempien auttaminen nähdään parhaimpana keinona auttaa lasta. Perhettä kasvattajana – tutkimuksessaan Liisa Haverinen ja Marja Martikainen (2004) toivat esille, että perheen vuorovaikutteisessa ja välittävässä ilmapiirissä, on lapsen hyvä kasvaa.

Välittämisen ilmapiiriin vaikuttavat lapsen ja aikuisten välisen keskustelun sävy sekä läsnäolon luonne. Tätä vahvistaa myös Jyväskylän seurakunnan perheasiain neuvottelukeskuksen johtaja Sirpa Salon vuonna 2011 tekemä tutkimus parisuhdeongelmista ja lasten psyykkisestä hyvinvoinnista. Tutkimuksessaan Salo käytti sukupuu -työmenetelmää, joka teki tutkimukseen osallistuneille vanhemmille näkyväksi heidän oman vuorovaikutustapansa periytymisen, jolloin ongelmanratkaisutyylit siirtyvät sukupolvelta toiselle. Salon mukaan riski lasten mielenterveysongelmiin kasvaa, kun vanhemmat riitelevät ja käyttävät parisuhdeväkivaltaa lasten läsnä ollessa. Pahiten kärsivät ne lapset, jotka joutuvat asettumaan jommankumman vanhemman puolelle tai joutuvat sovittamaan vanhempiensa välejä.

Perhetyön toimintamallissa olen kuvannut perhetyön etenemisprosessin nuoren sijoituksen alkamisesta, nuoren kotiutumisvaiheeseen sekä prosessimallin nuoren ja perheen sisäisen vuorovaikutuksen edistämiseksi. Prosessimallissa keskeistä on vanhemmuuden ja nuoren hyvinvoinnin arviointi. Vanhemmuuden riittävyttä arvioidaan nuoren perustarpeiden ja vanhemmuuden perustehtävien toteutumisen avulla. Toimintamalliin olen koonnut muistilistan perheiden kanssa työskenteleville työntekijöille, vanhempien haastatteluissa esille

tulleista yhteistyöhön liittyvistä toiveista. Lisäksi olen laatinut perheen ja työntekijöiden yksittäistä tapaamiskertaa koskevan rakennemallinnuksen. Sijaishuoltopaikassa työhön käytettävä aika on voimavara, yhden perheen kohdalla tapaamisia on useita kertoja kuukaudessa ja tapaamiset ovat pitkäkestoisia. Muutosprosessi etenee pienin askelin, perheiden kanssa työskentelevien työntekijöiden tärkeimpänä tehtävänä on nähdä niitä pieniä muutoksia, pitää toivoa yllä ja tukea vanhempien uskoa omiin kuntoutumisen mahdollisuuksiinsa.

Prosessin mallintamisessa pidin tärkeänä kohtaamista ja välittämisen merkitystä. Työntekijöiden tehtävä on tukea vanhempia lapsen tarpeisiin ja vuorovaikutukseen liittyvässä tehtävässä. Välittämisen ilmapiirissä toteutettavassa lastensuojelutyössä keskeistä on lapsen kokemusten välittäminen vanhemmille ja vanhempien näkemysten välittäminen lapselle. Vuorovaikutuksen vanhempien kanssa tulee olla asiakas- ja tilannelähtöistä, tarpeet ovat yksilöllisiä, jokaisen elämänhistoria on erilainen. Opinnäytetyöni alkuosassa avaan keskeisimmät käsitteet, joita ovat dialogisuus, lapsen hyvinvointi, perhe, vanhemmuus ja vuorovaikutus. Toteutusosassa kuvaan opinnäytetyöskentelyn etenemisprosessin. Työni loppuosaan olen käsikirjanomaisesti mallintanut haastatteluun osallistuneiden vanhempien esille tuomia näkemyksiä ja toiveita yhteistyöstä, joka tukisi vuorovaikutuksellisuutta ja perheiden voimaantumista.

2 OPINNÄYTETYÖN TAUSTA JA TAVOITTEET

2.1 Aihevalinnan perustelut

Opinnäytetyöni aihe muotoutui lastensuojelun sosiaalityössä suorittamani harjoittelujakson aikana keväällä 2011, jolloin työskentelin tiiviisti sijoitettujen lasten ja heidän perheidensä kanssa. Jakson aikana sain kokemuksen lapsille tehtävän asiakassuunnitelman lisäksi vanhemmille laadittavasta asiakassuunnitelmasta. Kiinnostustani aiheeseen lisäsi Karekuntoutus Oy:n järjestämä koulutuspäivä, jossa tuotiin esille yrityksen pyrkimys pitää perhe yhdessä lastensuojelukriisin keskellä, tukemalla perheen omia vahvuuksia ja voimaantumista. Kyseisen koulutuspäivän aikana tapasin Karekuntoutus Oy:n toimitusjohtajan ja lastenkodin johtajan, kävin heidän kanssaan keskustelua opinnäytetyöhön liittyen. Yrityksen omistajat ehdottivat, että työni aiheena olisi sijoitettujen lasten vanhemmilta saadun kokemustiedon pohjalta kehittää vanhempien ja lastensuojeluyksikön välistä yhteistyötä vanhemmuuden tukemiseksi.

Opinnäytetyöni tuloksena syntyi, sijoitettujen lasten vanhemmilta ja perheiltä saadun kokemustiedon avulla, perhetyön toimintamalli edistämään perheen sisäisen vuorovaikutuksen kohentumista ja tukemaan vanhemmuutta. Toimintamallissa keskeistä on vanhemmuuden arviointi suhteessa nuoren perustarpeisiin ja hyvinvointiin. Sijoitettujen lasten vanhempien haastatteluissa esille tulleita toiveita olen työssäni koonnut työntekijän muistilistaan.

Viimeisen vuoden aikana Suomessa on tehty seitsemän perhesurmaa. Yksittäisen perhesurman taustalla arvioidaan lähes poikkeuksetta olevan syvä masennus, jonka hyvä ennaltaehkäisevä hoito olisi asiantuntijoiden mukaan mahdollisesti voinut estää tapahtumat. Suomessa ei ole helppoa tuoda esiin vajavaisuutta, avun tai tuen tarvetta. Omillaan pärjäämisen kulttuuri istuu meissä kaikissa vahvana. Jos vanhemmat eivät osaa hakea apua tai tukea itselleen, on viranomaisten vastuulla tarjota palveluja jotka keventävät arjesta selviytymistä. Pitkään jatkuneet hoitamattomat ongelmat vahingoittavat lapsen kehitystä. Työtämällä vanhempien ongelmia, autetaan samalla lapsia.

Viranomaisten on pystyttävä vahvistamaan vanhempien selviämistä vanhemmuudesta, joko olemassa olevien tai vanhemmuuden aikana syntyvien ongelmien taakasta huolimatta. Vanhempien voimavaroja vievät usein huoli taloudellisesta selviytymisestä, työttömyys,

erilaiset sairaudet tai esimerkiksi ajautuminen päihde- tai muihin riippuvuussuhteisiin. On tärkeää huolehtia, että kaikki aikuisia työssään kohtaavat kantavat vastuun heidän hyvinvoinnistaan. Huostaanottoilanteessa lapsen etu on ensisijainen, mutta vanhemman hyvinvointi on myös lapsen etu. On tärkeää huolehtia siitä, että vanhempi saa omalle kuntoutumiselleen ja eheytymiselleen riittävästi tukea ja apua. Perheen asioiden järjestelyä ja tukitoimia saatetaan suunnitella siten, että vanhemmat kokevat jäävänsä ulkopuoliseksi, vanhempien ääni voi näin jäädä kuulematta.

2.2 Toiminnallinen opinnäytetyö

Toiminnallinen opinnäytetyö tavoittelee ammatillisessa kentässä käytännön toiminnan ohjeistamista, opastamista, toiminnan järjestämistä tai järjeistämistä. Tärkeää on, että toiminnallisessa opinnäytetyössä yhdistyvät käytännön toteutus ja sen raportointi tutkimusviestinnän keinoin. Toiminnallisuus tarjoaa tekijälle konkreettisia välineitä teorian ja käytännön yhdistämiseen. (Vilka & Airaksinen, 2003,9.) Opinnäytetyöni on toiminnallinen, jota täydentää sijoitettujen lasten vanhemmille tekemäni teemahaastattelut. Toiminnalliseen opinnäytetyöhön kuuluu raportti, josta selviää perustelut, miksi ja miten työ on tehty sekä tulosten ja johtopäätösten arviointi (Vilka & Airaksinen 2003,65).

Haastattelemalla vanhempia halusin selvittää heidän esille tuomansa kokemustiedon avulla lastensuojeluyksikön ja vanhempien välisen yhteistyön toteutumista käytännössä, toiveita yhteistyön ja toimintamuotojen lisäämiseksi, tavoitteena perheen sisäisen vuorovaikutuksen kohentuminen ja vanhemmuuden tukeminen. Teemahaastattelu on puolistrukturoitu haastattelumenetelmä. Puolistrukturoidulle haastattelulle on ominaista, että jokin haastattelun näkökohta on lyöty lukkoon, mutta ei kuitenkaan kaikkia. Teemahaastattelussa haastattelu kohdennetaan tiettyihin aihepiireihin.

Toiminnallisen opinnäytetyön tarkoituksena on löytää tuotteen tai kehittämistehtävän taustalla olevat asiat, ongelmat ja kehittää opinnäytetyön avulla kyseistä asiaa. Opinnäytetyöni toiminnallinen prosessi perustuu Karekodilla jo olemassa olevaan perhetyön mallinnukseen, jonka pohjalta olen saamani haastatteluaineiston ja yhteistyössä perhekodin henkilökunnan kanssa avannut työprosesseja ja kehittänyt perhetyön työmenetelmää.

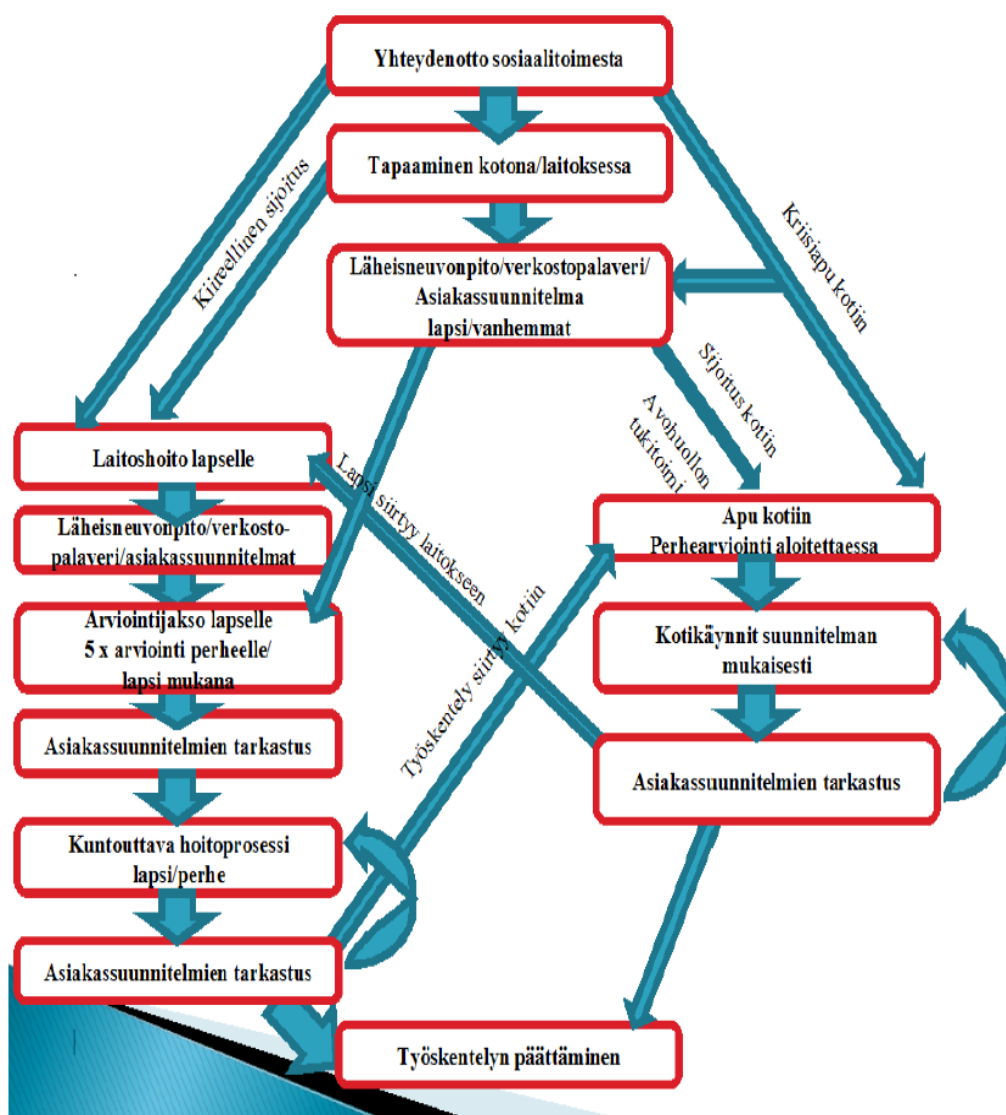
2.2 Opinnäytetyön toimeksiantaja- Karekuntoutus Oy

Opinnäytetyöni toimeksiantaja Karekuntoutus Oy on aloittanut toimintansa vuonna 2002 perheiden kuntoutuskursseja ja terapiapalveluita tuottavana yksikkönä. Vuonna 2005 yritys perusti lastenkodin. Tällä hetkellä Karekuntoutus Oy:llä on neljä lastenkotia: Karekoti, Puistotien lastenkoti, arviointi- ja vastaanotto yksikkö PoKeLa sekä erityisensuolenpidon yksikkö Slow-Care. Lastenkotien asiakkaina ovat 12–18 vuotiaat huostaan otetut tai avo- huollon tukitoimin sijoitetut erityistä tukea tarvitsevat nuoret. Karekuntoutuksen työn kes- keisinä periaatteina on pyrkimys pitää perhe yhdessä lastensuojelukriisin keskellä, tukea perheen omia vahvuuksia ja voimaantumista, ottaen huomioon perheen yksilölliset tarpeet. Karekuntoutus Oy: n lastenkotitoiminnasta vastaavan Maija Lukkarisen vuonna 2010 val- mistunut opinnäytetyö verkostolähtöisestä sijaishuollon mallista on muuttanut Karekuntou- tus Oy:ssä annettavaa lastenhoitoa.

Työmallin myötä perheiden kanssa työskentelyä on tiivistetty, malli on auttanut työnteki- jöitä ymmärtämään perheiden mukanaolon tärkeyden ja vanhempien roolin lapsen kuntou- tumisen tukemisessa. Vuorovaikutuksellisen suhteen syntyminen työntekijöiden, perheen ja lapsen välillä on lisännyt hoidon vaikuttavuutta ja lyhentänyt sijoitusten pituutta. Kes- kimääräinen sijoitusaika on 10 kuukautta. Verkostolähtöisesti toteutettavassa työmallissa tavoitteena on etsiä lapsen ja perheen saataville läheisverkoston tarjoama tuki. Lapsen asi- oista vastaava sosiaalityöntekijä on selvittänyt ennen sijoituspäätöstä löytyykö perheen omasta verkostosta mahdollinen apu lapsen avo- huollon tukitoimien tai sijaishuollon toteut- tamiseen.

Läheisneuvonpito pyritään järjestämään jo ensimmäiseen tapaamiseen sosiaalityöntekijän, lapsen, huoltajien, Karekuntoutuksen edustajien ja perheen valitseman läheisen kans- sa.(Lukkarinen 2010, 49–51.) Läheisneuvonpito on asiakaslähtöinen työtapa, joka perustuu osapuolten vapaaehtoisuuteen ja dialogisuuteen. Tavoitteena on etsiä, vahvistaa ja yhdistää lapselle läheisten ihmisten voimavaroja lapsen ja perheen tilanteen ratkaisemiseksi. Paino- piste tulisi olla arkielämän olosuhteiden, riskien sekä voimavarojen ja selviytymistä tuke- vien tekijöiden tarkastelussa.(Taskinen 2010, 61–62.)Läheisneuvonpidon jälkeen laaditta- vaan asiakassuunnitelmaan kirjataan tavoitteet sekä keinot, joilla tavoitteisiin pyritään ja sovitaan arviointiajankohdasta.

Vanhempien kanssa tehtävästä työstä vastuu on sosiaalityöntekijällä. Työntekijän ajan- käyttö yksittäisen perheen kohdalla on hyvin rajallista, joten sijaishuoltopaikan merkitys vanhempien kanssa tehtävässä työssä korostuu. Lapsen asuessa sijaishuoltopaikassa, on loogista, että sieltä työskennellään myös perheen kanssa. Lapselle ja vanhemmille laadittavat asiakassuunnitelmat ovat edellytys tavoitteelliselle ja kuntouttavalle työlle. (Lukkarinen 2010, 35–36.)

KUVIO 1. Verkostolähtöinen sijaishuolto – malli (Lukkarinen 2010,50.)

3 VANHEMMUUS JA PERHE

Vanhemmuudesta on julkisuudessa käyty pitkään vilkasta keskustelua. On kysytty, onko vanhemmuus hukassa. Samalla on todettu, että perheelle kuuluvat tehtävät ovat supistuneet. Lasten hoitaminen, hoivaaminen ja kasvattaminen ovat osittain siirtyneet yhteiskunnan vastuulle. Valtion ja kuntien tarjoama hoiva ei ole poistanut perheiden ja läheisten hoivatahtävää, mutta sen päästänyt aikuiset kohtuullisen turvallisella mielellä työmarkkinoille. Lapsen oikeuteen kuuluu saada vanhemmaltaan hoivaa ja huolenpitoa. Vanhemmuus rakentuu lapsen ja vanhemman välisessä suhteessa, vaikka vanhemmuus on yhteiskunnallisesti ja ajatuksissamme muutoksessa oleva ilmiö vanhemmuuden vastuu lapsen elinehtojen turvaamisesta on ikuista.

Psykiatrin ja psykoanalyytikon John Bowlbyn luoman kiintymyssuhdeteorian mukaan teoria on yritys käsitteellistää ihmisen taipumusta muodostaa voimakkaita tunnesiteitä toisiin ihmisiin ja selittää niitä ahdistuksena, vihamielisyytenä, depressiona ja tunteiden eristämisinä ilmeneviä stressin muotoja, jotka aiheutuvat tahattomista erokokemuksista ja menetyksistä. (Sinkkonen 2004.) Lastensuojelussa kiintymyssuhdeteoriam käytetään tarkasteltaessa lapsen ja vanhemman suhdetta.

3.1 Vanhemmuuden eri muodot

Vanhemmuus voidaan jakaa biologiseen, juridiseen, sosiaaliseen ja psykologiseen vanhemmuuteen. Biologisessa vanhemmuudessa lapsi on saanut alkunsa juuri omien vanhempiensa sukusoluista, jolloin suhdetta määrittää perinnöllisyys. Biologinen side on merkittävää, sillä perimä kulkee aina lapsen mukana, vaikkei tämä milloinkaan tapaisi vanhempaansa.

Sosiaalinen vanhemmuus on lapsen kanssa arjen jakamista, hoivan, huolenpidon sekä ajan antamista lapselle. Sosiaaliseen vanhemmuuteen kuuluu esiintyminen lapsen kanssa sosiaalisissa tilanteissa, joissa ulkopuoliset tottuvat pitämään aikuista lapsen vanhempänä. Usein sosiaalinen vanhempi on myös juridinen ja biologinen vanhempi. (Huttunen 2001, 62–63.) Sosiaaliseen vanhemmuuteen sisältyy rajojen asettaminen, rakkauten antaminen sekä mallina oleminen. Tänä päivänä on kuitenkin paljon perheitä, joissa sosiaalinen vanhemmuus toteutuu pääsääntöisesti vain toisen vanhemman kohdalla.

Psykologisessa vanhemmuudessa korostuvat tunnepitoisuus ja kiintymys. Lapsi määrää pitkälti psykologista vanhemmuutta sitä kautta, ketä pitää vanhempanaan ja kehen on kiintynyt. Kiintymyssuhdeteorian avulla voidaan perustella lapsen ja vanhemman välisen biologisen suhteen merkityksellisyyttä korostamalla suhteeseen liittyvien menetysten traumaattisuutta. Varhaiset kiintymyssuhteet ovat merkityksellisiä yksilön kehitykselle. (Hurting 2003,103.) Lapsen kehityksen kannalta vanhemmuuden ja läheissuhteiden tärkeys korostuu, on tärkeää tukea vanhemmuutta ja samalla välttää lapselle tärkeiden läheissuhteiden katkaisemista.

Vanhemmuutta pidetään tärkeänä aikuisen minäkuva ja itsetuntoa rakentavana elementtinä, se on elämänkaariteorioiden mukaan yksi aikuisiän kehitystehtävistä. Ilman biologista vanhemmuutta lasta ei ole olemassa, ilman sosiaalista vanhemmuutta lapsi ei selviä hengissä ja kasvaakseen tasapainoiseksi aikuiseksi lapsi tarvitsee psykologista vanhemmuutta. Vanhemmuus on sidoksissa aikakauteen, yhteiskuntaan ja rooliodotuksiin. Julkisessa keskustelussa vanhemmuuden hukassa olemisesta ja häviämisestä on alettu etsimään syyllisiä. Vanhemmaksi tuleminen ja vanhempana oleminen on osa muutosprosessia. Se on sekoitusta omien ja puolison vanhempien ja perheen tavoista olla vanhempi. Tai yrityksenä olla aivan muuta, kuin itse on saanut lapsena kokea.

Kasvatusfilosofi Veli-Matti Värrin mukaan vanhemmuuden lähtökohtana on lapsen avun- tarve ja kasvatushuoli, joka ilmenee valppautena ja herkkyytenä lapsen tarpeiden huomiointiin. Vanhemmuuden synnyttämä kasvatushuoli on useimmiten positiivista; rakkautta, iloa, kiintymystä ja myötätuntoa. Arkeensa väsynyt vanhempi ei kykene huolehtimaan lapsensa hyvinvoinnista, ei osoittamaan kiintymystä eikä myötätuntoa. Vanhemmuuteen väsyneet vanhemmat kokevat kasvatusvastuunsa ja vanhemmuutensa taakkana ja velvollisuutena.

3.2 Perhe muutoksessa

Perheiden monimuotoistuminen on yksi modernisaation perusprosesseista. Avioerot, avoliitot, uusperheet, yksinhuoltajat, yksin elävät, samaa sukupuolta olevien liitot, verkostoperheet, monenlaiset sukupuolijaot ja – roolit ovat yleistyneet. (Julkunen 2006, 20–21.)

Monimuotoisten perheiden verkoston vuoden 2011 lopussa julkaistun tiedotteen mukaan Suomessa adoptioperheitä on arviolta 1 % kaikista lapsiperheistä, monikulttuurisia ja kahden kulttuurin perheitä 5 %, lapsikuolemaperheitä 1 %, nuorten leskien perheitä 2 %, tahottomaan lapsettomia perheitä 15 %, perhehoitoperheitä 1 %, sateenkaariperheitä 2 %, monikkoperheitä 3 %, uusperheitä 15 % ja yhden vanhemman perheitä 20 %. Yhteensä perheistä 65 % on monimuotoisia. (Monimuotoiset perheet verkosto – tiedote 2011.)

Epäkohta perheiden todellisuuden ja yhteiskunnallisten järjestelmien välillä vaikeuttaa monimuotoisten perheiden elämää. Perhelainsäädäntö ja palvelujärjestelmämme perustuvat perinteiselle perhemalliatuokselle, perheiden tarpeet tulisi huomioida nykyistä paremmin opetus-, sosiaali- ja terveystoimen palveluissa ja tukea perheitä ennaltaehkäisevästi.

Perhe-elämä ja ansiotyö tarjoavat monenlaisia rakennusaineita hyvinvoinnille: työssäkäynti merkitsee ansioiden eli rahan ohella parhaimmillaan myös mielekästä tekemistä, itsensä toteuttamista ja työyhteisöissä sekä erilaisissa ammatillisissa verkostoissa rakentuvia sosiaalisia suhteita. (Lammi-Taskula & Salmi 2009,47.) Keskeiseksi haasteeksi on noussut perheen ja työn yhteensovittaminen. Työelämän muutokset vaikuttavat lapsen ja vanhemman väliseen suhteeseen, vanhemmuuteen sekä koko perhe-elämään. Myös sosiaalisten verkostojen mureneminen vaikeuttaa osaltaan vanhempana toimimista.

Perheessä aineelliset, sosiaaliset ja henkiset elinolot määrittyvät pitkälti vanhempien mukaan. Lasten kasvatusta ja elatus ovat vanhempien tehtäviä, ja vanhemmat jakavat perheen käytössä olevat resurssit omiin ja lastensa tarpeisiin. Läheissuhteet perheessä ovat olennaisia syvimpien emotionaalisten tarpeiden tyydytyksessä kaiken ikäisille, ja lapsuudessa ne ovat elintärkeitä. (Bardy 2009, 232.) Lapsiperheiden taloudellisen tilanteen on todettu heikentyneen lapsiperheiden välillä. Suurin osa lapsiperheistä voi hyvin, mutta osa voi aikaisempaa huonommin. (Helminen 2006,28.) Perhe on ensisijainen, mutta ei ainoa elinpiiri. Vanhemmat käyvät työssä ja ovat osallisia työssä syntyviin sosiaalisiin suhteisiin.

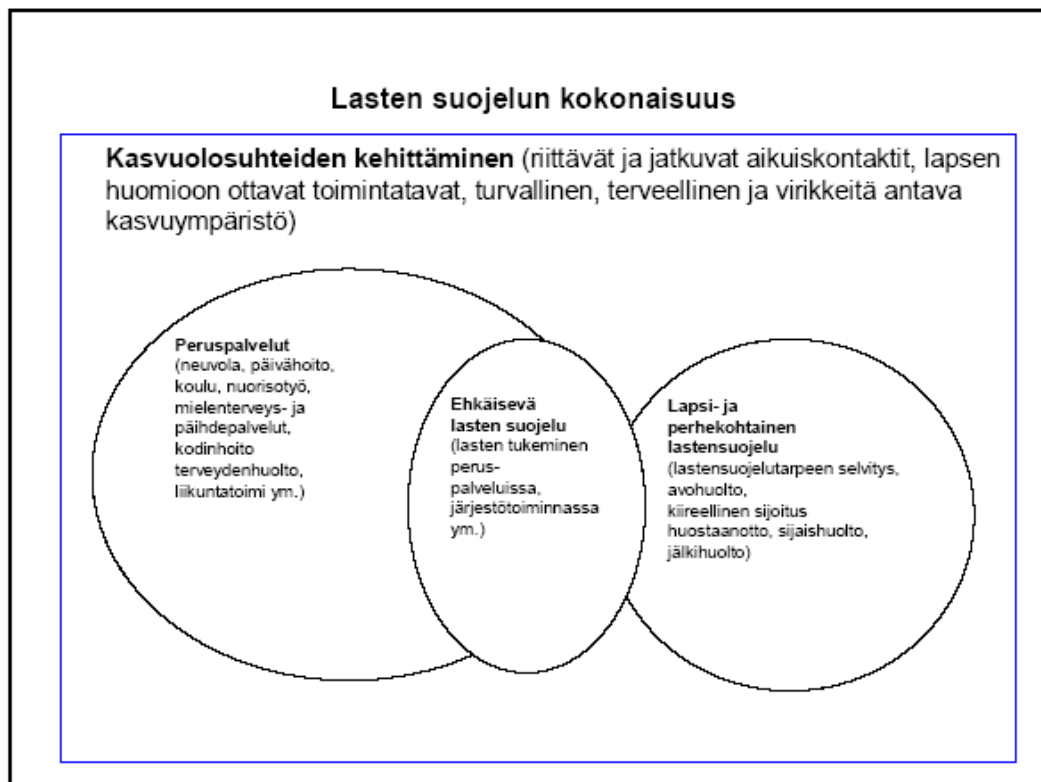
Lasten arkipäivään kuuluvat päivähoito ja koulu, joissa keskeisiä ovat aikuisten ja lasten väliset suhteet sekä lasten vertaissuhteet. Arjen pyörittäminen kuluttaa vanhempien voimavaroja. Jatkuva keskeneräisyys ja eräänlainen rytmistä tipahtaminen, väsyttävät. Rutiinien ja rauhallisen kodintunnon rytmin tavoittelu vaativat hyvää organisointia ja onnistuneita valintoja. Pelko arjen hallinnan menettämisestä voi olla taustalla. Henkilökohtaisten voimavarojen kuluminen on fyysisten ja psyykkisten voimavarojen ehtymistä rutiinien sävyt-

tämässä, ajoittain pakkotahtisessakin arjessa, vanhempien usko omaan selviytymiseen hii-
puu. (Hokkanen & Sauvola. 2006, 58–59.) Voimavaroja kuluttavat myös niukat taloudelli-
set resurssit, huonot asumisolosuhteet sekä vähäinen sosiaalinen tuki. Parisuhde, etenkin
puolisoiden keskinäinen tunnesuhde on perhe-elämän tärkeitä voimavaroja, se harmonisoi
arkea, mutta tuo siihen myönteistä muutosta ja positiivista kodintuntua (Hokkanen & Sau-
vola 2006, 61). Yksinhuoltajat kokevat arjen erityisen kuormittavana, yksin olemiseen liit-
tyy pelko selviytymisestä lasten kanssa. Kasvattajana he saattavat kokea turvattomuutta ja
riittämättömyyden tunnetta.

4 LASTENSUOJELUN LÄHTÖKOHTIA

Lastensuojelu on käsitteenä monitahoinen ja -sisältöinen. Sen perusmuotona voidaan pitää riittävän hoivan, huolenpidon ja turvan varmistamista lapselle. Kuitenkin sekä käsitys lapsesta, että käsitys lapsen asemasta on vaihdellut eri aikoina paljon, samoin on vaihdellut myös suhtautuminen lapsen suojeluun. Lastensuojelulaki on lastensuojelutoimintaa säätelevä erityislaki. Sen keskeisenä tavoitteena on varmistaa lapsen oikeuksien ja edun huomioon ottaminen sekä turvata lapsen ja hänen perheensä tarvitsemat palvelut ja tukitoimet.

Lastensuojelulain tarkoituksena on turvata lapsen oikeus turvalliseen kasvuympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun. Lapsella on oikeus turvalliseen ja virikkeitä antavaan kasvuympäristöön ja tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen. Lastensuojelutyön tarkoitus on tukea lapsia ja perheitä. Tavoitteena on lasten suotuisten kasvuolojen turvaaminen ja vanhempien tukeminen heidän kasvatustehtävässään. (Lastensuojelulaki 417/2007§2.)

KUVIO 2. Lasten suojelun kokonaisuus (Taskinen 2010,23.)

Lapsen oikeuksia ei voida turvata yksin lastensuojelulain keinoin, vaan niiden toteuttaminen on edelleen myös muuta lainsäädäntöä ja muita viranomaisia sekä laajemmin koko yhteiskuntaa koskeva tehtävä. Lapsen oikeuksista on säädetty erikseen Suomen perustuslaissa ja Suomessa voimaan tulleissa Euroopan ihmisoikeussopimuksessa ja erityisesti lapsen oikeuksien sopimuksessa. Näissä korostetaan lapsen edun huomioon ottamista kaikessa viranomaistoiminnassa. (Lastensuojelun käsikirja.)

Keskeisiä lasten kehitykselle ja kasvulle perheiden lisäksi ovat julkiset palvelut: neuvolat, päivähoito ja koulu sekä elinolojen kehittäminen ja turvaaminen lasten tarpeita vastaavasti. (Puonti, Saarnio & Hujala 2005, 61.) Kaikilla, jotka työskentelevät lasten ja perheiden kanssa, on vastuu heidän hyvinvoinnistaan ja ongelmien mahdollisimman varhaisesta tunnistamisesta. Kasvuolojen kehittäminen ja riskiolosuhteiden suunnitelmallinen vähentäminen sekä riittävä vanhemmuuden tuki ehkäisevät ongelmien syntymistä ja syvenemistä. (Lastensuojelun käsikirja.)

Tarja Heino lastensuojelun avohuolto ja perhetyö - tutkimuksessaan vuonna 2008 selvitti, keitä ovat lapset ja perheet kasvavien lastensuojelun asiakasmääriä kuvaavien tilastojen takana. Selvityksessä todetaan, että kasvavien lukujen taustalta löytyy käsitelmämittelyihin ja teknisiin, kuten tilastointiin liittyviä perusteita. Osa kasvavista luvuista selittää varhainen puuttuminen sekä verkostoyhteistyön lisääminen. Perhetyön taustalta löytyy vanhempien jaksamattomuus, avuttomuus, osaamattomuus, vanhempien mielenterveydelliset ongelmat sekä taloudelliset vaikeudet. (Heino 2008, 10–12.) Tutkimuksesta käy ilmi myös se, kuinka lapset ja perheet ovat järjestettävän avun suhteen eriarvoisessa asemassa maamme eri osissa.

Pienten lasten äitien päihdeongelmat ja erityisesti sekakäyttö ovat olleet viime aikoina kasvussa, Niihin yhdistynyt rikollisuus ja aggressiivisuus muodostavat lapselle uhkaavan ja turvattoman arjen. Nuorten kohdalla päihde – ja mielenterveysongelmat ovat lisääntyneet. Yhä useammin huostaanottoa on edeltänyt nuoren psykiatrinen tutkimus- ja hoitojakso. Teini-ikäisten tyttöjen käytösongelmien taustalla on vanhempien avioero, jossa lapset ovat jääneet vanhempien ongelmien jalkoihin. Maahanmuuttajaperheissä pojat aiheuttavat häiriköintiä, etsiessään omaa paikkaansa yhteiskunnassamme. (Taskinen 2010, 8.) Enenevässä määrin lastensuojeluun joudutaan turvautumaan myös vanhempien avuttomuuden ja perheen vuorovaikutuksellisten ongelmien vuoksi.

4.1 Lapsi- ja perhekohtaisen lastensuojelun keskeiset periaatteet

Lastensuojelun keskiössä on perhe, jossa erityisen huomion kohteena on suojelun tarpeen laukaissut lapsi tai useampi lapsi. Lastensuojelun tehtävänä on lasten ja perheiden tukeminen, työskentely paremman tulevaisuuden puolesta, huomioonottaen heidän toiveensa ja voimavaransa. Lastensuojelutyö alkaa lapsen suojelun tarpeista ja tähtää niin lapsen kuin hänen perheensä kuntouttamiseen ja integraatioon muiden joukkoon. (Mikkola ym. 2005,77.)

Lastensuojelun kannalta ihmisoikeussopimuksissa muodostavat keskeisen käsiteparin lapsen edun ja perhe-elämän suojan periaatteet. Molemmat ovat tärkeitä ihmisoikeuskysymyksiä, mutta joskus ne saattavat joutua ristiriitaan keskenään, luoden jännitteitä lastensuojeluun. (Taskinen 2007,14.) Lastensuojelutyö kohdentuu parhaimmillaan perhekokonaisuuteen, jossa lapsella yksilönä ja aikuisella perheenjäsenenä on mahdollisuus tulla kuuluisiksi, nähdyiksi ja tuetuiksi. Huostaanotto lastensuojelun viimesijaisena toimenpiteenä korostaa lapsen oikeutta suojeluun, vanhemmuus voi liittyä ratkaisujen perusteluihin ja korostaa lapsen asemaa tuen kohteena erillään vanhemmistaan.

Asiakassuunnitelma on tärkeä asiakirja sekä työntekijälle, että varsinkin asiakkaan oikeusturvalle. Lastensuojelulaki (30§) velvoittaa asiakassuunnitelman tekoon ja se on tarkistettava vähintään kerran vuodessa. Asiakassuunnitelmasta täytyy löytyä perustelut, miksi yhteiskunnalla on tarve suojella lasta, antaen samalla tiedon, missä asioissa ja millä keinoin muutokseen pyritään. Se on työväline, jonka avulla suunnitellaan ja arvioidaan, mitä tukitoimia juuri tämä lapsi, perhe ja vanhemmat tarvitsevat. Suunnitelmallisuutta luo selkeä nykytilan tunnistus, yhteiset jaetut tavoitteet ja sopimukset siitä, mitä tavoitteiden tukemiseksi tehdään sekä sopimus työnjaosta toimijoiden kesken, kuka tekee ja mitä. Tavoitteiden, tuen ja palveluiden tarpeesta sopimisen jälkeen sovitaan vielä arvioinnista, mitä arvioidaan, miten ja milloin. (Muukkonen & toim. 2008,44–49.)

4.1.1 Lapsen hyvinvointi

Lastensuojelu lähtee lapsen tarpeista ja lapsen edun turvaaminen on sen tärkein periaate. Lapsen etu on Suomen lainsäädännössä määritelty lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta

annetun lain 1 §:ssä, lastensuojelulain 4 §:ssä sekä sosiaalihuollon asiakaslaissa. (Lastensuojelun käsikirja.) Lapsen etu koostuu arkisista, jokapäiväiseen elämään liittyvistä asioista. Lapsen huollon tarkoituksena on turvata lapsen tasapainoinen kehitys ja hyvinvointi sekä myönteiset ja läheiset ihmissuhteet erityisesti lapsen ja hänen vanhempiensa välillä. (Räty 2005,98.) Lapsen edun näkökulma korostuu silloin, kun vanhemmat eivät jostakin syystä pysty huolehtimaan kasvatustavastaan tai eivät kykene turvaamaan riittävän hyviä kasvuolosuhteita lapselle.

Lastensuojelun tarve heijastaa sitä, että yhteiskunnan vanhempia ja perhettä tukevat tukitoimet eivät ole olleet riittäviä. (Taskinen 2010,20–22.) Kaikkien toimenpiteiden tulisi olla lapsen edun mukaisia, edistäen niin lyhyellä kuin pitkällä aikavälillä lapsen kehitystä. Lyhyen aikavälin tavoitteita ovat esimerkiksi lapsen rauhoittuminen, koulunkäynnin sujumisen turvaaminen ja oireiden lievittyminen. Pitkällä aikavälillä lastensuojelun tulisi varmistaa lapsen kasvaminen tasapainoiseksi ja vastuulliseksi aikuiseksi. (Taskinen 2007, 15–21.)

Huostaanottotilanteissa lapsen kasvun ja kehityksen vaarantavat tekijät saattavat olla yhteydessä perheenjäsenten mahdollisuuksiin toimia lapsen näkökulmasta riittävällä tavalla vanhempina (Pitkänen 2011,22). Lapsella on etusija erityiseen suojeluun tilanteissa, joissa lasten ja aikuisten edut ovat ristiriidassa keskenään. Lapsen vanhempia tai muita huoltajia tulisi auttaa ymmärtämään lapsen sekä fyysisiä, psyykkisiä että sosiaalisia tarpeita. Erityisen tärkeätä on turvata lapselle jatkuvat, läheiset ihmissuhteet, joissa hän voi tuntea olevansa toivottu, hyväksyty ja rakastettu. Lapsen edun toteutuminen edellyttää, että häntä hoitavilla aikuisilla on myönteinen asenne lapseen sekä riittävästi tietoja ja taitoja kasvat-
taa lasta.

4.1.2 Vanhempien tukeminen ja perhekuntoutus

Lastensuojelun perusolemuksen sisältyy jännite lapsen ja perheen välillä, vanhempien rooli kasvattajana on arvioinnin kohteena. Lastensuojelulla ei ole kuitenkaan oikeutta puuttua perheen yksityisyyteen eikä vanhempien tapaan kasvat-
taa lastaan muutoin kuin lapsen edun varantuen tai kun vanhemmat itse hakevat apua. Kuntoutuminen on muutosprosessi, jonka alkulähtökohdaksi on asiakkaan motivoituminen. Työntekijältä asiakkaan muutospro-

sessin tukeminen edellyttää keskinäistä arvostusta, toimivaa vuorovaikutusta ja luottamusta.

Palveluprosesseilta kuntoutuminen edellyttää joustavuutta ja aikaa. Vanhempien kuntoutumisen tukeminen lastensuojelun sisällä perustuu asiakaskohtaiseen suunnitelmaan. Kuntoutuksessa koko perhe voi olla samanaikaisesti tai perheenjäsenten hoito ja kuntoutus tapahtuvat eri paikoissa ja eri aikaan, oleellista on kuitenkin se, että perhekuntoutus tapahtuu suunnitellusti ja kokonaisuutena, jonka tehtävänä on kuntouttaa. (Heino 2008,32.) Vanhemman elämässä kuntoutuminen näkyy elämänhallinnan vahvistumisena, voimavarojen lisääntymisenä ja vastuutona omasta elämästä.

4.1.3 Lastensuojelun perhetyö

Lastensuojeluun kuuluu olennaisena osana perheiden kanssa tehtävä työ. Perhetyö on ammatillista perheiden auttamista, joka jakaantuu kolmeen sektoriin 1) kotiin annettava kohdennettu tai tehostettu perhetyö, 2) klinikkamuotoinen perheterapia ja 3) laitoksessa tapahtuva ympärivuorokautinen perhekuntoutus. Jaottelu muodostuu siitä, missä perhetyötä tehdään, miten asiakasperheen jäsenet liikkuvat ja osallistuuko perhe päiväaikaan kodin ulkopuolella palveluun. Lastensuojelun perhetyö lähtee lapsen tilanteesta, jonka tavoitteena on lapsen hyvinvoinnin tukeminen. Paras tapa auttaa lasta on kohdata perhe kokonaisuutena. (Heino 2008,24–27.) Perhetyö on toisen ihmisen kohtaamista.

Karekuntoutus Oy:n lastenkotitoiminnasta vastaava Maija Lukkarinen toi esille verkostolähtöistä sijaishuoltoa tutkivassa opinnäytetyössään sosiaalityöntekijöiden resurssien riittämättömyyden perheiden kanssa työskentelyyn. Henkilöstön vaihtuvuus on myös keskeinen ongelma. Lainsäädäntö edellyttää tavoitteellista työskentelyä perheiden ja vanhempien kanssa, jota ei voi kokonaisuudessaan siirtää sijaishuolto paikalle. (Lukkarinen 2010,41.) Ratkaisuna työssään hän esittää perheen kanssa työskentelyn jakamista ja tavoitteista sopimista yhteistoimin sosiaalitoimen ja sijaishuoltopaikan kesken.

4.2 Vanhemmuus sijaishuollon aikana

Vanhemmuus ei pääty lapsen sijaishuoltoon siirtymisen jälkeen. Lapsella on oikeus pitää yhteyttä omiin vanhempiinsa ja hänelle tärkeisiin henkilöihin. Kun lapsi sijoitetaan kiireellisesti tai otetaan sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen huostaan, lapsen huolto säilyy sijoituksen aikana hänen huoltajillaan tietyin rajoituksin. (Saastamoinen 2010,139–140.) Sosiaalihuollosta vastaavalla toimielimellä on oikeus päättää lapsen olinpaikasta, hoidosta, kasvatuksesta, valvonnasta ja muusta huolenpidosta, opetuksesta ja terveydenhuollosta. Passilain 7§:n 2 momentin mukaan sosiaalihuollolla on oikeus myös käyttää puhevaltaa huostaan otetun lapsen passia koskevassa asiassa. (Taskinen 2007,82–83.)

Sijoituksen jälkeen vanhempia ei saa jättää yksin. Lapsen omilla vanhemmilla on tärkeä rooli lapsen sopeutumisessa sijaishuoltoon.(Saastamoinen 2010,139.) Lapsen sijoittaminen kodin ulkopuolelle aiheuttaa useimmiten voimakkaan kriisin lapsen ja vanhemman elämässä. Lapsen sijoitukseen on päädytty lapsen edun vuoksi. Lapsen hoidon ja huolenpidon järjestäminen on sosiaaliviranomaisten tehtävä, mutta myös vanhempia on pyrittävä tukemaan. Huostaan otetun lapsen vanhemmille tulee laatia asiakassuunnitelma ja suunnitelman mukaisesti saada pitkäkestoista tukea.

Uutena käsitteenä lastensuojeluun on tullut jaetun vanhemmuuden – käsite, joka tarkoittaa lasta hoitavien ja kasvattavien ihmisten tasa-arvoista yhteistyötä lapsen parhaaksi. Sijaishuollossa jaettu vanhemmuus tarkoittaa lapsen biologisten vanhempien ja sijaishuoltoyksikön tasa-arvoista keskustelua lapsen arjen kuulumisista, yhteisistä kasvatuslinjoista ja tavoitteista.(Lahtinen & Takala, 2008,10.) Vanhemmuus ei lopu, vaikka lapsi olisikin poissa arkipäivästä, se on elinikäinen projekti, jossa on erilaisia vaiheita.

Sijoitettujen lasten vanhemmat tarvitsevat tukea menetyksestä aiheutuneen kriisin läpikäymiseen, oman elämäntilanteensa järjestämiseen sekä etävanhempana toimimiseen. Vanhempi saattaa luopua yhteydenpidosta lapseensa ajatellen, ettei hän kuitenkaan pysty vanhemmuuteen, parempi kuin pysyttelee pois lapsen elämästä. Lapsen kannalta parhaalla mahdollisella tavalla jaettu vanhemmuus tarvitsee sijaishuollon ja vanhempien kohtaamista arvostavasti ja tasa-arvoisesti, kiireettömiä kohtaamisia ja yhdessä asetettuja tavoitteita. (Kujala 2003,17–18.) Työskenneltäessä yksittäisen perheen kanssa etuna on mahdollisuus

paneutua perheen ajankohtaisiin erityiskysymyksiin tai kriiseihin sekä mahdollisuus kaikkien perheenjäsenten huomiointiin.

4.3 Dialogisuus ja verkostotyö

Hyvinvointipalvelujärjestelmän erikoistuminen maassamme on tuottanut eri toimijasektoreille runsaasti asiantuntijoita, painottaen ammattilaisten voimavaroja, sivuuttaen usein asiakkaiden sosiaalisissa suhteissa olevia mahdollisuuksia, eli läheisverkoston voimavaroja (Erikson, Arnkill & Rautava 2006,3). Lastensuojeluasiakkuus jakaantuu useimmiten eri palvelusektoreille, kuten päivähoito, koulu, sosiaalitoimi, terveydenhuolto, päihdehuolto ja mielenterveystyö. Lastensuojelussa ei voi olla tekemättä verkostotyötä, koska auttamistyössä tarvitaan eri alojen osaamisen yhdistämistä, moniammatillista yhteistyötä. Organisaatiot on luotu tukemaan asiantuntijakeskeistä työtä, vaikka asiakkaiden pitäisi olla hoidon ja auttamisen aktiivisia toimijoita, oman elämänsä asiantuntijoita.

Dialogisten, verkostomaisten työmuotojen kehittämistä tarvitaan kaikilla palvelusektoreilla, joissa kohdataan eri-ikäisiä ihmisiä arjen monimutkaisissa pulmatilanteissa. Kehittämisen tavoitteena on edistää asiakaslähtöistä työskentelyä ja palvelujen joustavaa verkostointia. Asiantuntija- ja ongelmakeskeisen työskentelyn sijaan voimavaroja haetaan yhteistyössä eri toimijatahojen ja asiakkaiden läheisverkostojen kanssa. Lastensuojelulaki velvoittaa selvittämään läheisverkostot ennen sijoituspäätöstä. Läheisverkoston merkitys ja sen vaaliminen korostuvat erityisesti lapsen siirtyessä sijaishuoltopaikkaan.

Moniammatillisen työryhmän kokoontuessa pohtimaan perheen asioita, on perhe aina kutsuttava paikalle. Se vaatii perheen tilanteen tarkastelua eri näkökulmista ja aktiivista kuuntelemista. Kuunteluun liittyy erilaisten näkemysten peilaaminen omiin ajatuksiin ja näkemysiin. Dialogi ei tarkoita mitä tahansa ihmisten välistä keskustelua tai jutustelua, vaan yhteistoimintaa ja kommunikaatiotapaa, joka synnyttää asiasta uutta ymmärrystä. (Seikkula & Arnkill 2011,5–14.) Dialoginen työtapo edellyttää, että perheen ja työntekijän välinen vuorovaikutus on vastavuoroista ja tasavertaista. Työntekijän tehtävänä on ylläpitää toivoa ja rakentaa uusia toimintamahdollisuuksia, keskeistä on keskinäinen luottamus. Luottamus ei synny pelkillä keskustelutaidoilla vaan jakamalla kokemuksia ja olemalla itse avoin. Avoimessa suhteessa työntekijän ei tarvitse pelätä tietämättömyyttään. Työntekijä voi pyy-

tää perhettä kertomaan lisää ja sillä tavalla osoittaa, että perhe on oman elämänsä asiantuntija. (Seikkula & Arnkill 2011,96).

4.4 Vuorovaikutus

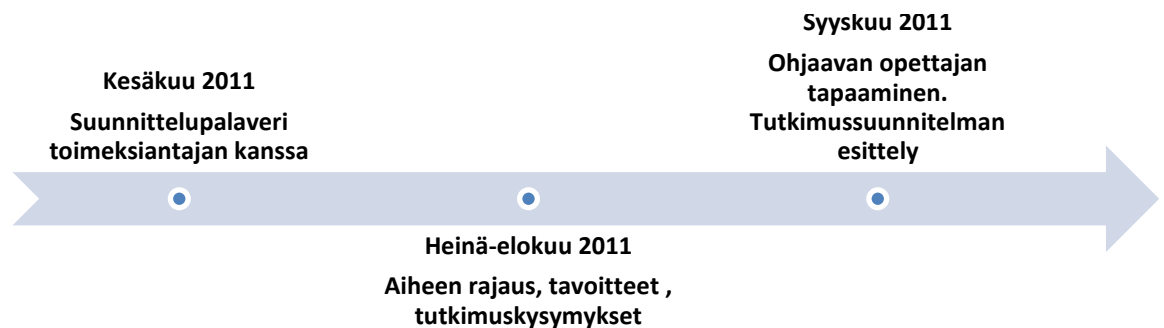
Vuorovaikutuksen olennainen osa on merkityksistä sopiminen yhdessä. Sopimiseen tarvitaan kykyä asettua toisen asemaan ja katsoa asiaa toisen näkökulmasta. Sosiaalipsykologian tutkimuskohteena on sosiaalinen vuorovaikutus, jonka aloitti Herbert Mead. Hän katsoi, että ihminen on biologisen evoluution tuloksena symboliseen ymmärtämiseen ja viestintään kykenevä olento. Viestinnän onnistuminen edellyttää, että viestin lähettäjä ja vastaanottaja ymmärtävät viestin samalla tavalla. Tähän tarvitaan kykyä asettua toisen asemaan eli roolinottokykyä sekä tietoisuutta omasta minästä. Kuulija tulkitsee viestin ja tulkinnassa hän käyttää viestin lisäksi kaikki muut vuorovaikutustilanteeseen liittyvät eleet, äänenpainot ja liikkeet (Joutseniavirta 2006.) Vuorovaikutuksessa keskustelu rytmittyy keskustelu – ja vastaus vuoropuheluksi.

Sosiaalipsykologi Edvin Goffman tutki myös sosiaalista vuorovaikutusta. Hänen mukaansa sosiaalinen vuorovaikutus on se, mitä tapahtuu kun kaksi tai useampia ihmisiä on fyysisesti läsnä toistensa kanssa (Peräkylä 2001, 349). Näin hän määritteli vuorovaikutuksen vain kasvokkaiseksi vuorovaikutukseksi. Goffmanin mukaan sosiaalinen käyttäytyminen tapahtuu aina myös jossain merkitysjärjestelmässä eli kehyksessä. Keskustelussa on aina pysyttävä selvillä siitä, missä mielessä asioista puhutaan ja sanoja käytetään.

Perustaltaan vuorovaikutus on sosiaalista, joten vähintään kaksi ihmistä pitää osallistua vuorovaikutustapahtumaan. Vuorovaikutus on osallistuva tapahtuma, johon kuuluu kielellinen ja ei-kielellinen viestintä. Ensimmäisten elinvuosien varhaisen vuorovaikutuksen riittävän hyvä laatu tukee lapsenpsykkistä terveyttä. Psykkinen terveys tarkoittaa psyykkisten häiriöiden puuttumista, tasapainoista ja hyvää elämää. Pohjimmiltaan on kyse myös aivojen toiminnan kehittymisestä. On todettu, että varhaiset negatiiviset kokemukset saattavat muuttaa aivojen rakennetta ja toimintaa. Pienestä vauvasta kehittyy ihminen vuorovaikutuksessa hoitajaan. Toimivassa vuorovaikutuksessa vanhempi pystyy nauttimaan lapsestaan, kykenee vastavuoroisuuteen ja on emotionaalisesti läsnä. (Hermanson 2008.) Lapsi kokee, että vanhempi ymmärtää ja hyväksyy hänen tarpeensa ja tunteensa, jolla on suuri merkitys lapsen myönteisen itsetunnon rakentumisen kannalta.

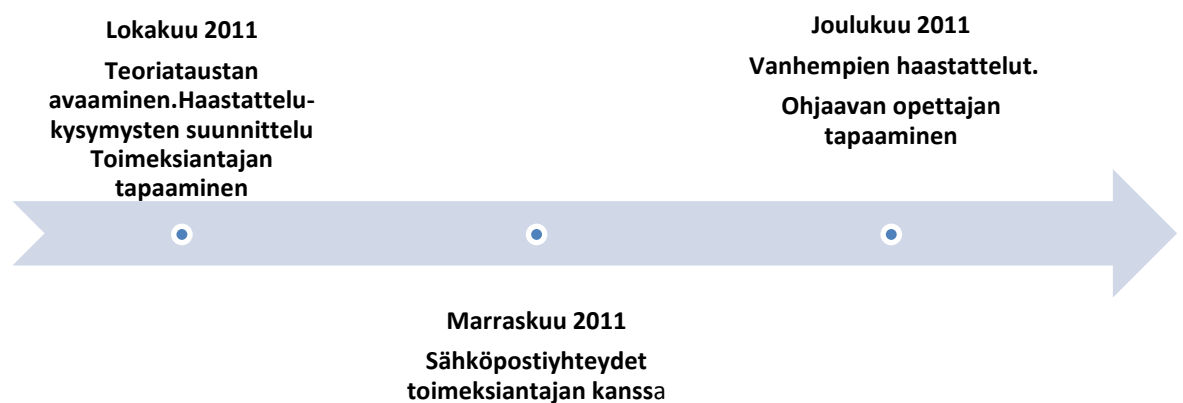
4 PROJEKTIN SUUNNITTELU

Opinnäytetyöni tekeminen alkoi yhteisellä suunnittelupalaverilla Karekuntoutus Oy: n toimitusjohtaja Terho Lukkarisen ja lastenkotitoiminnasta vastaavan Maija Lukkarisen kanssa kesäkuussa 2011. Maija ja Terho Lukkarisen kanssa mietimme yhdessä tutkimuksen tavoitetta ja sitä mikä olisi Karekuntoutus Oy:toiminnan kannalta ajankohtaisinta kehittämisenaluetta. Kesäaikaan olimme sähköpostiyhteyksissä, jolloin rajasimme tutkimuskysymyksiä ja opinnäytetyön tarkoitusta. Opinnäytetyön aloitusseminaari oli syyskuussa 2011, jolloin myös suunnittelimme työni sisältöä ohjaavan opettajani Harriet Tervosen kanssa. Anoin tarvittavat tutkimusluvut Wiitaunionin toimialajohtajalta ja Karekuntoutus Oy:ltä.

KUVIO 3. Prosessin eteneminen

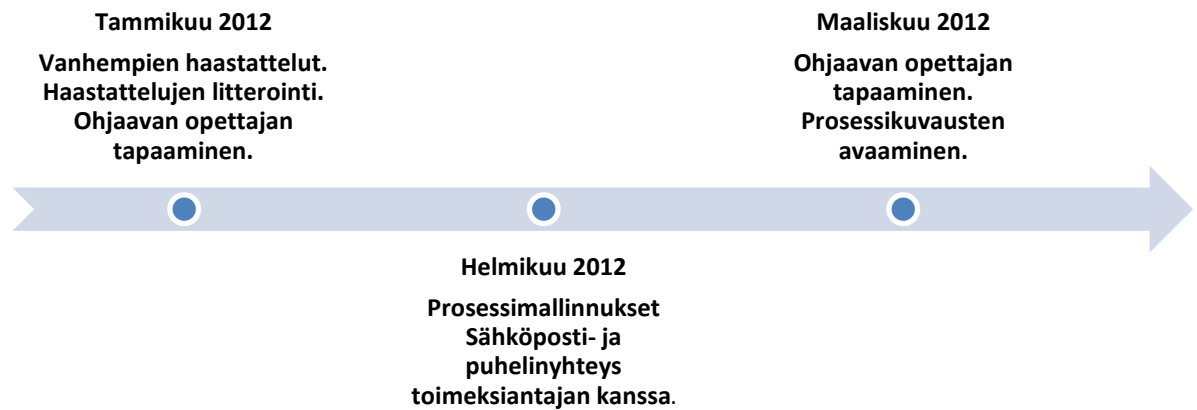
Loka-marraskuussa kirjoitin työni teoriataustaa, avaten keskeisimpiä käsitteitä. Laadin vanhemmille lähetettävän saatekirjeen ja suostumuslomakkeen sekä haastattelussa esitettävät kysymykset. Olin yhteydessä kysymysten osalta toimeksiantajaani. Joulukuussa otin yhteyttä vanhempiin, joiden yhteystiedot olin toimeksiantajani taholta saanut ja sovin haastatteluajankohdasta ja – paikasta. Joulukuun aikana haastattelin neljää vanhempaa.

KUVIO 4. Prosessin eteneminen

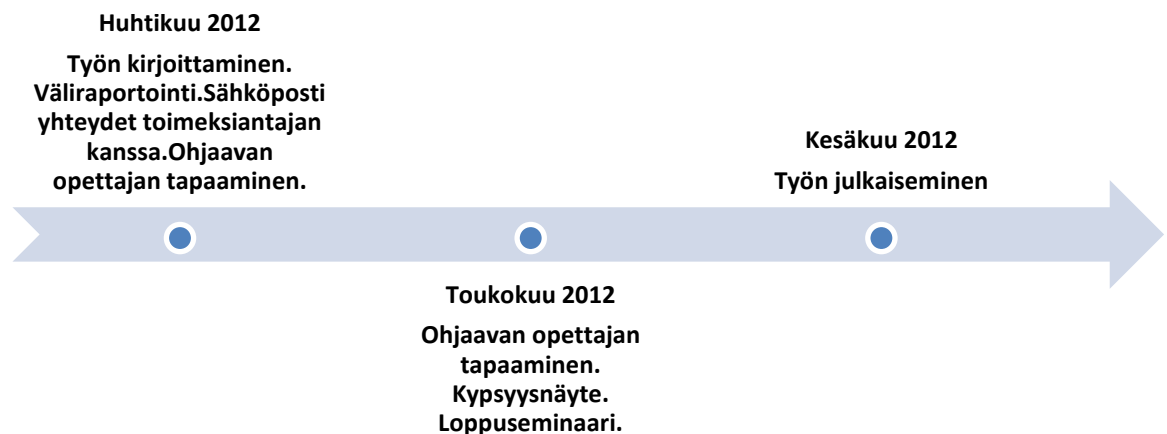

Haastattelut jatkuivat tammikuussa 2012. Helmi-maaliskuussa tapasin ohjaavaa opettajaani sekä olin yhteydessä sähköpostitse toimeksiantajaani. Litteroin haastatteluaineiston, jonka pohjalta aloin mallintaa prosessikuvausta yhteistyöstä vanhempien ja perheiden kanssa. Suunnittelin, että olisin ottanut myös nuorten kokemuksia mukaan työhöni, mutta en siihen ryhtynyt, koska nuorille tehtävä kysely tai haastattelututkimus olisi vaatinut vanhemmilta ja sosiaalityöntekijöiltä anottavan tutkimusluvan saamista. En enää tässä vaiheessa työtäni halunnut käynnistää niin laaja-alaista prosessia.

KUVIO 5. Prosessin eteneminen

Kirjoitin prosessimallinnusta huhtikuussa 2012 ja olin puhelin- sekä sähköpostiyhteydessä toimeksiantajaani sekä tapasin opettajaani Harriet Tervosta. Ohjaavan opettajan kanssa kävimme ohjauskeskustelussa läpi työni sisältöä sekä teknistä toteutusta. Ohjaavan opettajan ohjauksellinen rooli korostui opinnäytetyön loppuvaiheessa. Tarkensin prosessimallinnusta sekä kirjoitin kirjallista selvitystä, liittäen siihen vanhempien haastatteluissa esille tuomia asioita.

KUVIO 6. Prosessi eteneminen

5 PROJEKTIN TOTEUTUS

Opinnäytetyöni tarkoituksena on mallintaa Karekuntoutus Oy:ssä toteutettavaa lastensuojelun perhetyön prosessia, jossa vanhempien keskinäinen sekä lapsen ja vanhemman välinen vuorovaikutuksen tukeminen ovat työn keskiössä. Vuorovaikutuksellisen työn tarkoitus ja tavoite on vanhemman oma kokemus voimaantumisesta, joka syntyy omien oivallusten ja kokemusten kautta. Vuorovaikutus vanhempien ja lasten kanssa nähdään perhetyön tärkeimpänä työmenetelmänä ja keinona. Perheen kohtaaminen sekä lapsen ja vanhempien avun tarpeen arviointi tapahtuu tässä kehyksessä vanhempien kautta. Kunnioittava ja tukea antava vuorovaikutus perustuu tasa-arvoiseen suhteeseen, jossa oman elämän asiantuntemus säilyy asiakkaalla. Hän on oman elämänsä subjekti.

Mallinnus perustuu huostaan otettujen lasten vanhemmille tekemääni haastatteluun yhteistyöstä sosiaalitoimen ja sijaishuoltopaikan kanssa sekä Karekuntoutus Oy:stä saamaani materiaaliin. Monica Johansson ja Leif Berg ovat vuonna 2011 julkaistussa perhetyön kirjassaan *Opastava yhteistyö perheiden kanssa*, kuvanneet kattavasti ajankohtaisia tutkimuksia sekä perheiden ja työntekijöiden kokemuksia, joiden tietämystä tarvitaan kaikessa perhetyössä. Lisäksi Annina Myllärniemen vuonna 2007 toimintatutkimuksessa *Lastensuojelun avohuollon perhetyö ammattikäytäntönä*, jäsennyksiä perhetyöstä toimintatutkimuksen valossa, avulla löysin työvälineitä perheiden kohtaamiseen ja perhetyön prosessin avaamiseen.

Haastatteluun osallistui viisi vanhempaa, joiden lapsi oli haastatteluhetkellä sijoitettu kotikuntoutusjaksolle kotihoitoon. Kolme lasta oli sijoitettu lastenkotiin. Karekuntoutus Oy:n työntekijät kertoivat vanhemmille mahdollisuudesta haastatteluun. Sain vanhempien yhteystiedot Maija Lukkariselta ja sovin haastatteluajasta puhelimitse. Kaikilla vanhemmilla oli lapsen kotiuttamisen vaihe käynnissä. Vanhempien esille tuomia ajatuksia olen koonnut prosessimallinnuksen yhteyteen, kirjoittaen ne kursivoiden.

Haastateltavistani en tiennyt ennen haastattelua muuta kuin nimen ja puhelinnumeron. Sopiessani haastatteluaikaa vanhempien kanssa kerroin opinnäytetyöni aiheesta sekä haastattelurungosta (LIITE 5). Vanhemmat saivat valita, missä haastattelut toteutettaisiin, kaksi vanhempaa tapasin Karekodin perheasunnossa, suurimman osan haastatteluista tein vanhempien kotona. Haastattelut kestivät puolestatoistatunnista kahteen tuntiin. Koin haastattelutilanteet todella antoisina ja luottamuksellisina. Sain pienessä hetkessä kuulla vanhem-

pien ja perheiden elämää koskettavista tapahtumista. Vanhemmat toivat esille arvostavansa tutkimukseni tärkeyttä autettaessa perheitä. Oma kokemukseni lastensuojelun sosiaalityöstä ja sijaishuollosta auttoi minua prosessoimaan vanhempien kertomaa ja ymmärtämään palvelujärjestelmän hajanaisuutta.

Aiheeni on emotionaalisesti arka, siksi valitsin haastattelumenetelmistä teemahaastattelun, sain sen avulla syvällistä tietoa vanhemmille ja perheille vaikeistakin asioista. Teemahaastattelun avulla voidaan selventää vastauksia ja tehdä tarvittaessa lisäkysymyksiä. Teemahaastattelua voidaan pitää lomake- ja avoimen haastattelun välimuotona. Kysymysten aihealueet ovat tiedossa, mutta kysymyksillä ei ole tarkkaa muotoa ja järjestystä. (Hirsijärvi, Remes & Sajavaara 2000, 195.) Teemahaastattelun kysymysten päälinjoja on hahmoteltu ja kysymykset jaetaan kahteen ryhmään: tosiasiakysymyksiin ja mielipidekysymyksiin (Hirsijärvi ym. 2000, 106). Teemahaastattelulle on ominaista, että haastateltavat ovat kokeneet tietynlaisen tilanteen. Haastattelu suunnataan siis tutkittavien henkilöiden subjektiivisiin kokemuksiin.

Teemahaastattelulla voidaan tutkia yksilön ajatuksia, tunteita, kokemuksia ja myös sanantonta kokemustietoa. Siinä korostuu haastateltavien oma elämysmaailma. Teemahaastattelu tuo tutkittavien äänen kuuluviin. Teemahaastattelu voi olla joko kvalitatiivinen tai kvantitatiivinen. (Hirsijärvi 2000, 47–48.) Haastattelussa saatu tieto on aina sidoksissa siihen tutkimusympäristöön, josta tutkimuksessa ollaan kiinnostuneita. Laadullisessa haastattelussa korostuu kokemukset tutkittavasta tilanteesta sekä kyky ja halukkuus keskustella aiheesta. (Kylmä & Juvakka 2007, 79–80.)

Nauhoitin haastattelut, nauhuriin haastateltavat suhtautuivat hyvin. Haastattelu sujui ilman katkoja ja keskustelu oli luontevaa ja vapautunutta. Vanhempien tilanteet ja kokemukset rakentuivat erilaisista lähtökohdista ja haastatteluajankohdan aikainen elämänvaihe vaihteli tasapainoisesta tilanteesta vaiheeseen, jossa oli vanhempia huolestuttavia asioita. Osalla vanhemmista oli liki kymmenen vuoden kokemus lapsen huostaanotosta ja sijaishuollosta, osalla taas kyseessä oli avohuollon sijoitus, jonka kesto oli puoli vuotta. Vanhemmista, osa oli itse ehdottanut sijoitusta, osa vastustanut huostaanottopäätöstä.

Sosiaalityön vanhemmat kokevat kohdistuvat lapsen ja lapsen asioihin, apua perheen hankalaan taloudelliseen tilanteeseen olisi toivottu. Osa vanhemmista koki, että heitä ei sijoituspäätöstä tehtäessä kuunneltu, ei myöskään lapsia.

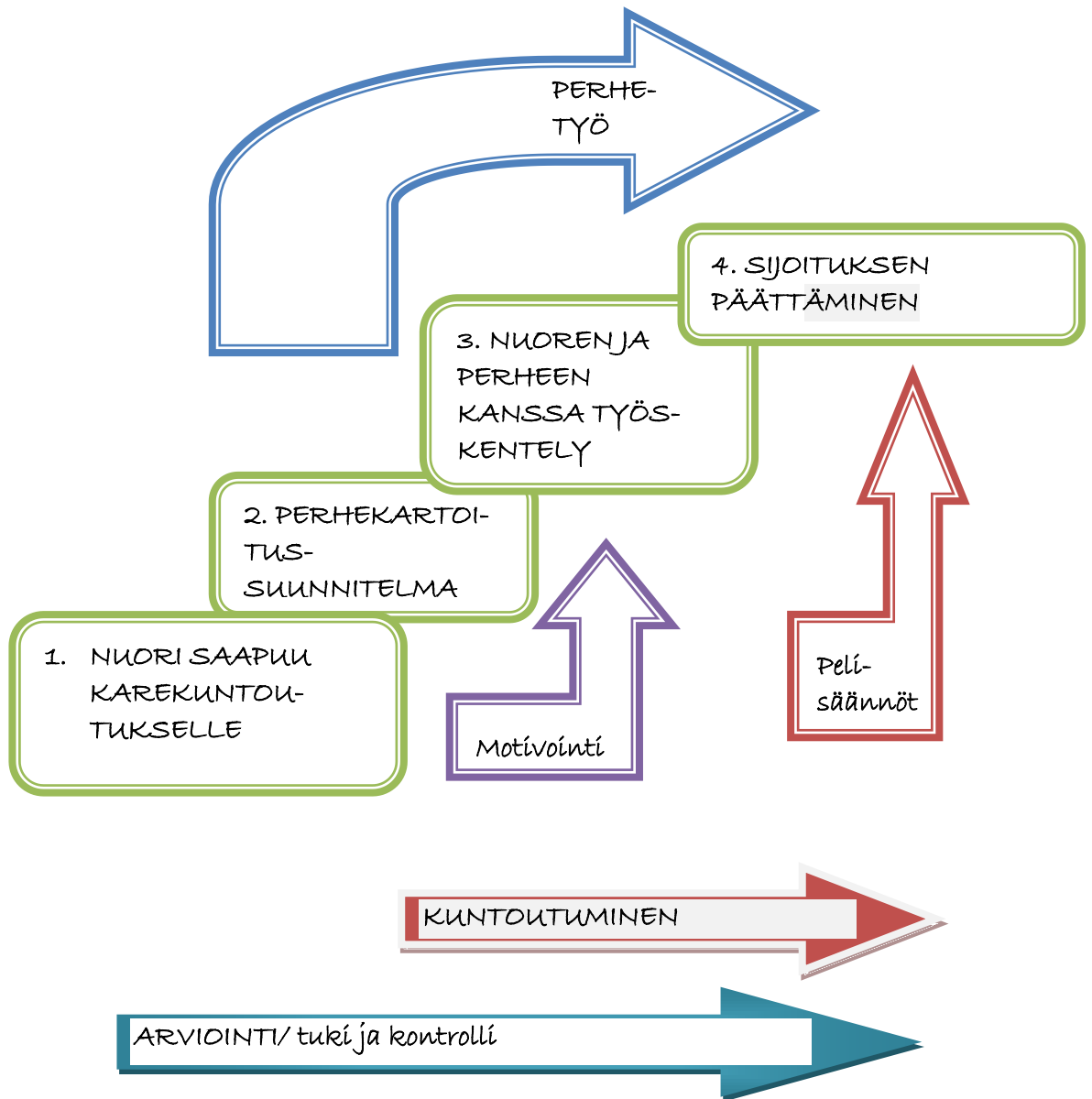
”Viranomaiset toimivat salaseuramaisesti, vanhempien ja lapsen selän takana.”

”Työntekijän etu olis asettuminen asiakkaan asemaan. Meitä vanhempia epäillään, olisi hyvä, jos joskus uskottaisiin, että me puhutaan totta. Työntekijät tekevät omia johtopäätöksiä ja toimivat sen perusteella.”

Sosiaalityöntekijöiden tavoittamattomuus on myös ollut ongelma. Sosiaalityöntekijöiden toivottaisiin käyvän perheiden kotona. Vanhemmille tulisi antaa tukea perheen hajottamisen ja huostaanoton sijaan. Tukitoimien järjestäminen kotiin ennen ongelmien kasautumista vähentäisi sijoitusten tarvetta. Ennen sijoituspäätöksiä sosiaalityöntekijöiden pitäisi perehtyä perheiden tilanteeseen kokonaisvaltaisemmin, ei vain lapsen näkökulmasta. Sosiaalityöntekijöiden vaihtuvuuden vanhemmat kokevat ongelmallisena.

Karekodille sijoitettavat nuoret ovat iältään 12–18 –vuotiaita, joten tarkastelen vanhemmuuden roolia suhteessa nuoruusikäiseen ja itsenäistyvään nuoren tarpeisiin ja hyvinvointiin. Työni käsittää Karekuntoutus Oy:lle laaditun perhetyön prosessikuvauksen sekä prosessikuvauksen avaamisen nuoren ja perheen kanssa tehtävästä työstä perheen vuorovaikutuksen kohentamiseksi lastensuojelutyön aikana. Prosessimallinnuskäsikirja toimii työvälineenä ja muistilistana asioista, joita vanhemmuuden tilannearvioissa ja vuorovaikutusta edistävässä toiminnassa tulisi huomioida. Keskeisenä tavoitteena on nuoren ja vanhemman osallisuuden lisääminen, kuuleminen sekä voimavarojen vahvistaminen.

6.1 Karekuntoutus Oy:n perhetyön prosessikuvaus

KUVIO 7. Perhetyön prosessikuvaus

1. Nuori saapuu Karekuntoutukselle

Nuori saapuu, perheen ensimmäinen tapaaminen. Lastenkodinjohtaja ja kuntoutusvastaava keräävät taustatiedot nuoresta ja hänen perheestään kahden viikon sisällä nuoren saapumisesta. Tapaamisen yhteydessä laaditaan kirjallinen yhteistyösopimus (LIITE 7) perheen kanssa, jossa sovitaan käytänteet yhteistyöstä ja sen laajuudesta sekä kerrotaan lastenkodin toiminnasta, säännöistä ja kotilomista. Yhteistyösopimus sisältää tarkan sopimuksen vierailuajoista, yhteydenpidosta, nuoren puhelimen ja tietokoneen käytöstä, kotilomista ja harrastuksista sekä vanhempien toiveista ja tarpeista liittyen perhetyöhön.

2. Perhekartoitussuunnitelma

Perhekartoituksen tekee kuntoutusvastaava yksin tai tarvittaessa työparin kanssa. Perhekartoitustapaamisia on 1-3, riippuen perheen tilanteesta. Perhekartoituksessa (LIITE 6) arvioidaan nuoren ja hänen perheensä tilanne. Vanhempien jaksaminen, suhde nuoreen, hoito- ja kasvatuseriaatteet sekä perheenjäsenten tapa ilmaista tunteita. Vanhempien keskinäinen suhde ja tukiverkosto ovat kartoituksessa keskeisiä asioita. Perhekartoituksen jälkeen sovitaan tarkemmin siitä kuka/ketkä työskentelevät perheen kanssa. Mielellään tehdään ainakin yksi kotikäynti nuoren kotiin.

Perhetyö käynnistyy aloituspalaverilla yhdessä perheen, sosiaalityöntekijän ja Karekuntoutuksen perheyksikön työntekijän kanssa, myös muut tahot, kuten koulu voivat osallistua. Tavoitteena on verkostokartoitus, jossa nuorelle tärkeät verkostot sidotaan yhteistyöhön mukaan. Aloituspalaverissa määritellään yhteiset tavoitteet sekä suunnitelma käyntien taa-juudelle. Perhetyötä voidaan toteuttaa myös sijoittajakunnan oman perhetyön tukena tai työparina. Nuoren sijoitukseen liittyvästä perhetyöstä vastaa lastenkodinjohtaja, kuntoutusvastaavan tehtävänä on seurata ja ohjata perhetyön toteutumista.

3. Nuoren ja perheen kanssa työskentely

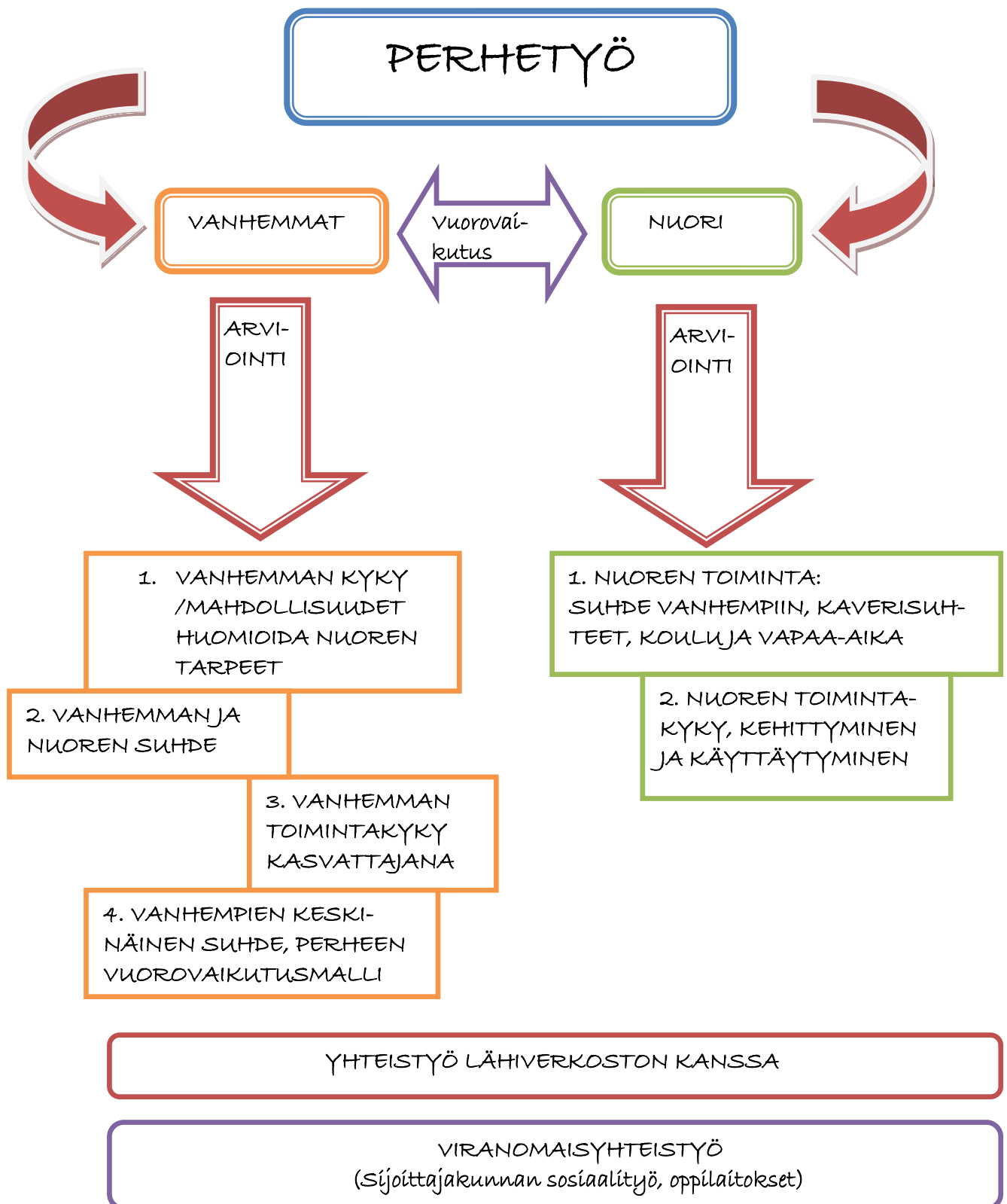
Ensimmäisellä perhetapaamisella on mukana kuntoutusvastaava omaohjaajan kanssa. Jatkossa omaohjaaja tapaa perhettä yksin. Aina ennen nuoren asiakassuunnitelmapalaveria tehdään perhetapaamisista kirjallinen arviointi, yhteenveto, joka viedään asiakassuunnitelmapalaveriin tiedoksi. Perhetapaamisia arvioidaan aina ennen asiakassuunnitelmapalaveria. Perhetapaamisten keskustelujen aiheita ovat kasvatukseen liittyvät kysymykset, vanhemmuus, kotilomien säännöt sekä nuoren hoito- ja kasvatussuunnitelma. Perhetyön tapaamisten keskusteluaiheiden sisällöt nousevat nuoren ja perheen tarpeista, joista on sovittu sijoitukseen liittyvän perhetyön suunnitelmassa sekä sosiaalitoimen kanssa laadittavassa asiakassuunnitelmassa.

Perhetyön tavoitteena on nuoren ja hänen perheensä kriisiytyneen elämäntilanteen hallintaan saaminen mahdollisimman pian. Työ aloitetaan keskeltä kriisiä, rakentavassa yhteistyössä nuoren ja hänen perheensä kanssa. Perhe nähdään kasvatuskumppanina, asioista neuvotellaan ja tiedotetaan. Vanhempien ja lasten kanssa työtä tehdään dialogisessa vuorovaikutuksessa. Perhetapaamisissa omaohjaaja käy perheen kanssa läpi arvioinnin eri osa-alueita ja kartoittaa perheen näkemystä näistä osa-alueista. Perheen kanssa käydään läpi näkemys sijoitukseen johtaneista tapahtumista ja syistä sekä sijoituksen tarpeellisuudesta ja jatkotoimenpiteistä. Perhettä ohjataan, mutta ei tehdä puolesta. Kotona toteutettavan perhetyön lisäksi työntekijät, vanhemmat ja lapsi tapaavat myös Karekuntoutuksen tiloissa ja ovat yhteydessä puhelimitse.

4. Sijoituksen päättäminen

Perhetapaamisten päättämiseen liittyvillä tapaamisilla valmennetaan perhettä selviämään nuoren kanssa yhdessä kotona. Keskusteluissa käsitellään nuoren ja hänen perheensä väliin vuorovaikutukseen liittyviä asioita, arjen hallintaa ja käytänteisiin, kuten yhteisiin sääntöihin liittyviä asioita. Nuoren itsenäistymiseen liittyvistä asioista on tärkeää keskustella sekä tulevaisuuden suunnitelmista ja perheen kokonaistilanteesta tulevaisuutta ajatellen. Tapaamisten päättämisen yhteydessä sovitaan myös jatkotyöskentelyn tarpeesta.

6.2 Karekuntoutus Oy:n perhetyön käsikirja nuoren ja perheen sisäisen vuorovaikutuksen edistämiseksi

KUVIO 8. Karekuntoutus Oy:n perhetyön käsikirja

Perhearviointi vanhempien kanssa aloitetaan heti, joko nuoren saapuessa Karekuntoutukselle tai kotikäynteinä. Kohderyhmänä ovat lapset/nuoret ja perheet, joista on herännyt huoli. Perhearvioinnin tarkoituksena on arvioida vanhempien voimavaroja, vahvuuksia ja kehittämisaalueita. Lähtökohtana on, että vanhemmuus toteutuu vuorovaikutuksessa ja suhteessa lapseen. Työntekijän on tärkeä tiedostaa ja pysähtyä miettimään lapsen ja vanhemman voimavaroja, joiden pohjalta työskentely perheen kanssa on hyvä aloittaa. Vanhemman toiminta on yksilöllistä lapsen tarpeesta riippuen. Nuoren kohdalla minuuden ja vuorovaikutussuhteiden rakentuminen ovat nuoren elämässä keskeisimmät kehitystekijät. Tällöin vanhemmuudelta odotetaan erityisesti turvallista rajojen asettajan ja ihmissuhdeosaajan roolia. Kursivoiden kirjoitetut tekstit ovat haastatteluissa esille tulleita vanhempien ajatuksia.

Vanhemmuuden arviointi:

1. Vanhemman kyky huomioida nuoren tarpeet, kuten ruoka, lepo, vaatetus, puhtaus ja ulkoilu. Vanhemmuuden roolikartan avulla voidaan vanhemmalle havainnollistaa vahvuuksien lisäksi puutteellisia vanhemmuuden osa-alueita. Arviointi tapahtuu yhteistyössä ja vuorovaikutuksessa asiakkaiden, heidän lähiverkostonsa ja viranomaisverkoston kanssa. Vanhemmuuden riittävyttä arvioidaan nuoren perustarpeiden ja vanhemmuuden perustehävien toteutumisen avulla. Vanhemmat esittivät vastakysymyksen, millä mitataan hyvää vanhemmuutta.

”Mitä se tarkoittaa, se hyvä vanhemmuus?”

2. Vanhemman ja nuoren suhde. Turvallinen kiintymyssuhde ja pysyvyys, vanhemman kyky vastata nuoren tunteisiin ja tarpeisiin. Kyky tukea nuorta, asettaa rajoja ja jakaa nuoren tunteita ja kokemuksia.

”Rajat pitää lapsella olla!”

”Me puhutaan paljon, nauretaan ja itketään.”

3. Vanhemman toimintakyky kasvattajana. Kykyä keskustella, kuunnella, kannustaa ja auttaa ristiriidoissa. Vanhempien kyky tukea nuorta läksyjen teossa, huolehtia koulunkäynnistä, kotiintuloajoista ja rahankäytöstä. Vanhemman suhtautuminen nuoren päihteidenkäyttöön.

”Pitää hyväksyä, vaikka nuori olisi epäonnistunutkin. Pitää uskaltaa luottaa.”

4. Vanhempien keskinäinen suhde, perheen vuorovaikutusmalli. Kiinnitetään huomio vanhempien/perheen aikuisten keskinäiseen kanssakäymiseen ja vanhempien käyttäytymiseen suhteessa muihin aikuisiin. Parisuhteen roolikartta soveltuu puolisoiden kanssa tehtävään työhön. Perheen tämänhetkisiä verkostoja voidaan kartoittaa verkostokarttaa apuna käyttäen.

”Olemme olleet tärkein tuki toinen toisillemme, riitojakin on ollut, mutta lapsen parhaaksi on toimittu.”

Nuoren hyvinvoinnin arviointi:

1. Nuoren toiminta; suhde vanhempiin, kaverisuhteet, koulu ja vapaa-aika. Nuoren sosiaalisia suhteita kartoitetaan ja arvioidaan haastattelujen, verkostokartan, havainnoinnin ja omaohjaajakeskustelujen kautta. Sosiaalisesta verkostosta pyritään löytämään ne henkilöt, jotka ovat nuorelle voimavara ja tuki.

2. Nuoren toimintakyky, kehittyminen ja käyttäytyminen. Arvioinnissa kiinnitetään huomiota nuoren fyysiseen ja psyykkiseen terveydentilaan ja päihteiden käyttöön. Psyykkistä terveydentilaa arvioidaan havainnoimalla seuraavia asioita: nuoren ilmentämät mielentilat, levottomuus, surullisuus, ahdistuneisuus, puheissa tai teoissa ilmenevä itsetuhoisuus tai väkivaltaisuus, syömishäiriöt, univaikeudet ja oman hygienian hoito.

Päihteiden käyttöä arvioidaan vanhempien ja lastensuojelun sosiaalityöntekijän antamien taustatietojen, muiden viranomaistietojen havaintojen, keskustelujen, seulaseurannan, puhallutusten ja päihdehaastattelun avulla. Nuoren koulun kanssa tehdään yhteistyötä sopimalla tiiviistä yhteydenpidosta opettajan kanssa sijoituksen aikana, seuraamalla nuoren käytöstä koulussa ja järjestämällä tarvittaessa palaveri koululle. Suhtautuminen yleisiin sääntöihin ja kyky noudattaa yhteiskunnan sääntöjä. Arviota tehdään havainnointien ja keskustelujen perusteella. Itsenäistyvän nuoren roolikartan avulla nuoren kehitysalueet ja tavoitteet on helppo löytää.

Muistilista työntekijälle:

Vanhemman, nuoren ja työntekijöiden välistä vuorovaikutusta edistävät vanhempien mielestä seuraavat asiat:

- ❖ Asioista puhuminen niiden oikeilla nimillä, rehellisyys ja avoimuus.
- ❖ Työntekijän valmius kohdata vanhempi ja nuori ilman ennakoasenteita ja – olettamuksia, olla aidosti kiinnostunut perheen tilanteesta. Kuunnella ja kannustaa. Luoda uskoa muutokseen.
- ❖ Sopimuksista kiinnipitäminen. Työn tulee olla suunnitelmallista ja tavoitteellista.
- ❖ Tapaamisissa uskalletaan kohdata tunteet, selvennetään rooleja ja annetaan selkeää tietoa.
- ❖ Muista, että vanhemmuutta tulee tarkastella suhteessa nuoreen, nuoren hyvinvointi on aina etusijalla.
- ❖ Muista aina tarkistaa: päihteet, väkivalta tai sen pelko ja seksuaalisuuteen liittyvät rajojen ylitykset.
- ❖ Muista asettaa yhdessä vanhempien kanssa pieniä ja konkreettisia tavoitteita.
- ❖ Tarkista "ymmärsinkö oikein", "sovimmeko me nyt näin?"
- ❖ Puhu arkikieltä, ei viranomaisilmaisuja.
- ❖ Kiinnitä huomiota pyrkimykseen selviytyä ja ratkaista asioita, älä pelkkiin epäkohtiin ja oireisiin.

Perheen ja työntekijöiden tapaamisten rakenne:

- Esittäytyminen.
- Tunnelmakierros, joka vähentää tulkintaa. Keskustelun apuna voi käyttää tunnekortteja tai tunnepyörää.
- Työjärjestys, nuoren ja vanhemman toiveet huomioon asioista, joita he haluaisivat käsiteltävän tapaamisessa.
- Aikataulu, tapaamiseen käytettävissä oleva aika.
- Paluu edelliseen tapaamiseen. Lyhyt katsaus aikaisemmasta tapaamisesta, jäikö jokin asia vaivaamaan mieltä.
- Työskentely nuoren/vanhempien kanssa. Keskustelut, toiminnalliset välineet ja kirjalliset tehtävät.
- Lopetus. Vahvuuksien ja muutostarpeiden kirjaaminen. Tavoitteet seuraavalle tapaamiskerralle. Tunnelmakierros. Sopimus seuraavasta tapaamisesta.

6.2.1 Vuorovaikutuksen tukeminen

Vuorovaikutuksen havainnointi nuoren ja eri perheenjäsenten välillä on arvioinnissa tärkeää. Kuinka perheenjäsenet ilmaisevat itseään? Tärkeää on havainnoida lapsen ja vanhemman välistä suhdetta ja vuorovaikutusta arjen tilanteissa, mistä puhutaan ja miten. Yhä useammin perheissä on erilaisia vuorovaikutuksen ongelmia ja nuorilla tunne- elämän kehityksen vaikeuksia. Eräänlaisesta ”tunnetyöskentelystä” on tullut entistä keskeisempi osa lastensuojelun perhetyötä. Monet vuorovaikutusta tukevat työmenetelmät ja työtavat keskittyvät vanhemman ja nuoren väliseen tunnesuhteeseen.

Työmenetelminä käytetään nuoren perheen sukupuun ja aikajanan tekemistä sekä Mannerheimin lastensuojeluliiton ja muiden yhteisöjen tekemien lomakkeita, erilaisia toiminnallisia kortteja, kuten Voimavara, Elämän tärkeät asiat ja Mun stoori – kortit. Nuoren yksilöllisen arvioinnin rinnalla tehdään myös vanhemmuuden arviointia. Arvioinnissa kiinnitetään huomiota mm. lapsen perustarpeiden tyydyttämiseen, lapsen ja vanhemman väliseen vuorovaikutukseen sekä vanhempien kykyyn vastaanottaa tukea perheen ulkopuolisilta.

Työmenetelminä käytetään tapauskohtaisesti tarpeen mukaan vanhemmuuden roolikarttaa verkostokarttaa, sukupuuta, voimavarakartoitusta, ajankäyttöympyrää, elämän tärkeät asiat – ja väittämäkortteja sekä elämänjanaa. Perheenjäsenet motivoituvat ottamaan tukea vastaan, kun heidän asiantuntijuuttaan kunnioitetaan ja heidän näkemyksilleen annetaan arvoa (Johansson & Berg 2011, 92).

”Yhteistyön pitäisi olla luontevaa, ei saa tyrmätä heti, vaan antaa toivoa ja harkintaa.”

”Syyllisyys, epäonnistuminen vanhempana, 24 tuntia vuorokaudessa seitsemänä päivänä viikossa valvontaa vaativa lapsi vie vanhemman voimat. Vanhemmalta pitää löytyä selkärankaa toimia ja pyytää apua, koska on kyse nuoren tulevaisuudesta.”

Ihmisten kohtaaminen sekä asiakkaan kuuleminen ja kuunteleminen on perhetyön tärkein työmenetelmä. Toisaalta työn kohteena ovat sosiaaliseen vuorovaikutukseen liittyvät ilmiöt, perheenjäsenten vuorovaikutuksen tietoinen havainnoiminen ja vahvistaminen.

”Olemme pyrkineet olemaan diplomaattisia ja neuvottelevia vanhempia, ettei vain nuoren asema lisää vaikeutuisi.”

Molemminpuolinen luottamus, avoimuus ja motivaatio ovat toimivan työntekijä-asiakas – suhteen ja dialogisen vuorovaikutuksen edellytyksiä. Dialogisuudessa ei ole keskeisintä tekninen osaaminen, vaan suhtautumistapa, perusasenne ja ajattelutapa (Seikkula & Arnkil 2011,19). Perhetyöhön sisältyy kaksijakoinen tuen ja kontrollin rooli. Työntekijän pitää saavuttaa perheen luottamus, mutta toisaalta valvoa ja edistää lapsen hyvinvointia.

”Vanhemmille ja koko perheelle pitää antaa aikaa sopeutua.”

”Pehmeä lasku ehdoton.”

”Sosiaalityöntekijän työskentely salaperäistä. Ei asiakirjoja, ei yhteydenottoja.”

”Karekuntoutus avasi tien yhteistyöhön ja antoi meille toivoa saada lapset joskus takaisin kotiin.”

Keskustelu perheen kanssa pidetään arkikielisenä ja kunnioitetaan perheen käyttämää kieltä. Kuunnellaan mistä ja miten he puhuvat. Kuinka perhe viestittää asioista; sanallisesti/puhumalla, ilmeillä puhumattomuudella, huutamalla ja karjumalla vai tappelemalla. Onko viestintä ymmärrettävää?

”Oli hyvä, kun työntekijät kertoivat ja selittivät useampaan kertaan samoja asioita ja niin, että me ymmärrettiin, sosiaalityöntekijät puhuvat liian hienoa kieltä.”

6.2.2 Vanhemmuuden tukeminen

Tilannearvioissa vanhemmuutta arvioidaan suhteessa kunkin lapsen yksilöllisiin tarpeisiin. Arvioinnissa kiinnitetään huomiota lapsen perustarpeiden tyydyttämiseen sekä lapsen ja vanhemman väliseen vuorovaikutukseen. Tärkeää on havainnoida lapsen ja vanhemman välistä suhdetta ja vuorovaikutusta arjen tilanteissa. Työntekijät kiinnittävät huomiota myös vanhempien/perheen aikuisten keskinäiseen kanssakäymiseen ja vanhempien käyttäytymiseen suhteessa muihin aikuisiin.

”Haettiin itse apua, kun ei enää jaksettu taistella, omat voimavarat eivät enää riittäneet lapsen kanssa. Isä soitti sosiaalityöntekijälle, että jotain on tehtävä.”

Osa haastateltavistani vanhemmista oli itse ehdottanut sijoitusta kodin ulkopuolelle, koska omat voimavarat eivät enää lapsen kanssa riittäneet. Jokaisen vanhemman kertomuksessa nousi ymmärrys siitä, että huostaanotto oli tapahtunut lapsen edun – nimissä, vaikka aluksi huostaanottoa olikin vastustettu. Osalla vanhemmista on päihde- ja mielenterveysongelmia, jotka vaikeuttavat vanhemmuuden toteuttamista. Vanhempien mielestä vanhemmuus on riittävää, kun lapsi saa ruokaa, hellyttää ja puhtaudesta huolehditaan. Lisäksi vanhemman tulee tietää vastuunsa ja osata asettaa lapselle turvalliset rajat. Vanhemmuuteen; äitiyteen ja isyyteen, liittyy paljon syviä tunteita, kuten huolenpito, rakkaus ja välittäminen. Isät korostivat erityisesti vastuuta ja rajoja.

”Sovituista asioista, pidetään kiinni, vaikka joskus se pahalta tuntuu.”

”Kotitöitä pitäisi opetella tekemään, vastuuta tulisi olla kaikilla, eikä vain äiti tai isä tekisi kaikkea.”

Murrosikäisen kanssa tunteiden ilmaiseminen on joskus vaikeaa, siksi yhteisen kielen ja vuorovaikutuksellisuuden löytyminen on haastavaa. Tärkein työskentelymuoto vanhemmuuden tukemiseksi ovat säännölliset perhetapaamiset. Vanhemmilta edellytetään sitoutumista, halua ja kykyä yhteistyöhön. Murrosikä ja vanhempien parisuhdevaikeudet sopivat huonosti yhteen. Itsenäistymis- ja irtaantumisvaiheessa oleva nuori tarvitsee vielä vanhempiaan. Hän tarvitsee heitä välillä keskustelukumppaneiksi, välillä protestoinnin kohteeksi. Koti on nuoren turvapaikka, vaikkei hän itse aina niin ajattelekaan.

Perhetapaamisia on sovitusti 2-3 viikon välein. Säännöllisissä perhetapaamisissa, joihin osallistuvat vanhemmat ja lapsen asioista vastaava työntekijä kartoitetaan vanhempien tämän hetkistä elämäntilannetta ja – hallintaa sekä niiden merkitystä suhteessa lapseen. Sukupuuta hyväksi käyttäen voidaan tutkia vanhemman omaa lapsuutta ja perhehistoriaa ja niiden merkitystä vanhemmuuden kannalta.

6.2.3 Läheisverkostot voimavarana

Perheen lähiverkostoja voidaan kartoittaa verkostokarttaa apuna käyttäen.

”Verkostoista on apua, mikäli meinaa saada apua.”

”Häpeä ja se, että luottamus oli mennyt, esti hakemasta apua läheisiltä.”

Läheisverkostot tulisi nähdä voimavarana, ei ongelmien lähteenä tai ylläpitäjänä. Lapsen suhteiden ylläpitäminen läheisverkostoon voi edistää pyrkimystä lapsen kotiuttamiseen ja lapsen läheisten perhesuhteiden ylläpitämiseen tai niiden palauttamiseen. Lapsen läheisverkoston kartoittaminen ja työskentely heidän kanssaan mahdollistaa myös sen, että nämä tahot voivat osallistua lapsen tukemiseen mahdollisen sijoituksen aikana. Läheisverkoston kartoittaminen kuuluu lastensuojelulain 32.1 §:n mukaan lastensuojelussa osaksi lapsen tilanteen selvittämistä, harkittaessa lapsen sijoittamista kodin ulkopuolelle. Huostaanotto sijoittuu useimmiten perheen vaikeaan ja kuormittuneeseen elämäntilanteeseen. Vanhempien kokemuksissa korostuu tuen saamisen tärkeys huostaanoton hetkellä.

”Perheen kotona sosiaalityöntekijän olisi hyvä käydä, kuulemassa vanhempia ennen kuin lasta sijoitetaan.”

”Hyvä juttu, kun Kareelta käydään kotona, silloin työntekijä näkee, miten me toimitaan ja millaista meillä on.”

6.2.4 Nuoren toiminta

Nuoren kohdalla arvioidaan kykyä kontaktiin: onko se avointa, rajatonta, valikoivaa, takertuvaa, määräälevää, vetäytyvää tms? Onko nuorella pitempiaikaisia ystävyysuhteita? Miten nuori toimii ryhmässä: onko hän pomo, vetäytyjä, kiusaaja, kiusattu, halveksittu, hylätty, arvostettu, ihailtu tai malli muille? Toisten huomioiminen, sääntöjen noudattaminen ja auktoriteetin sietäminen ovat tärkeitä sosiaalisen taidon mittareita. Nuoret oppivat ihmissuhdemallin siitä, miten heidän vanhempansa erilaisissa sosiaalisissa tilanteissa käyttäytyvät. Nuori etsii identiteettiään kapinoimalla aikuisen auktoriteettia, arvoja ja asenteita vastaan. Selkeät vanhemman ja nuoren roolit antavat tilaa kasvaa. Rajat asettava vanhempi on turvallinen, ja häntä vastaan uskaltaa kapinoida. Nuoren kanssa täytyy kuitenkin voida keskustella ja sopia rajoista, jotta ne tuntuisivat tarkoituksenmukaisilta.

”Kodin säännöt eivät ehkä nuorta kiinnosta, mutta aikuisen kannattaa pitää kiinni niiden noudattamisesta.”

Vastuu kodin tehtävistä ja säännöistä opettaa nuorta huolehtimaan itsestään. Nuori tarvitsee aikuisen läsnäoloa, välittämistä ja hyväksyntää. Vanhemman tehtävänä on ohjata ja tukea. Myönteinen palaute rakentaa nuoren minäkuvaa. Nuorelle on kuitenkin tärkeää, että hänet hyväksytään valinnoistaan huolimatta. Vanhempaa tarvitaan keskustelijana ja kuuntelijana. Nuori tarvitsee kuulluksi tulemisen kokemusta sekä tukea esimerkiksi, kun hän hakeutuu opiskelemaan, tutustuu työelämään ja työyhteisöihin sekä silloin, kun hän solmii ihmissuhteita. Palaute ja rohkaisu vahvistavat identiteettiä ja itsenäisyyttä. Kotoa saatu inhimillisen vanhemman malli jatkaa elämää nuorella itsessään.

”Vastoinkäymisten kautta viisastuu.”

Nuoren sosiaalisia suhteita kartoitetaan ja arvioidaan haastattelujen, verkostokartan, havainnoinnin, omaohjaajatehtävien ja omaohjaajakeskustelujen kautta. Sosiaalisesta verkostosta pyritään löytämään ne henkilöt, jotka ovat nuorelle voimavara ja tuki sekä löytämään yhdessä nuoren kanssa keinoja, miten irrottautua suhteista, jotka eivät tue nuoren kuntoutumista. Koulun kanssa tehdään yhteistyötä sopimalla tiiviistä yhteydenpidosta opettajan/luokanvalvojan kanssa sijoituksen aikana, seuraamalla nuoren käytöstä koulussa ja järjestämällä tarvittaessa palaveri koululle.

”Karekodin henkilökunnan mielestä lapsi todella fiksu. Karella hän sai kokemuksen siitä, ettei hän olekaan niin paha, mikä vahvisti myös meidän vanhempien uskoa nuoren muutokseen.”

7 PROJEKTIN ARVIOINTI

Perheiden kanssa työskenneltäessä on tärkeä ymmärtää, että huostaanotto on raskas kokemus perheille ja huostaan otetulle lapselle. Yhteistyön luominen on tärkeää, sillä perheet arvostavat tukea. Perhekeskeisen ja vanhemmuutta tukevan työn tavoitteena on antaa vanhemmille mahdollisuus hallita omaa elämäänsä ja ympäröiviä elämänolosuhteita. Tämä edellyttää sitä, että työskentely on kehitettävä vastaamaan kunkin perheen yksilöllisiä tarpeita. Kaikki haastattelemani vanhemmat toivoivat, että heidän omaa asiantuntijuuttaan kunnioitettaisiin, heidän mielipiteilleen annettaisiin arvoa.

Työntekijän käyttäytymisellä ja asennoitumisella perheeseen on ratkaiseva merkitys yhteistyön mahdollistumiselle ja perheen motivoitumiselle. Työntekijä on opas ja perheen rinnalla kulkija, työ on vuorovaikutuksellista ja luottamuksellista. Työskentelyn päämääränä on auttaa perheenjäseniä keskustelemaan, kuulemaan, kuuntelemaan ja ymmärtämään toisiaan. Aito ihmisenä oleminen edellyttää avointa mieltä ja ehyttä itsensä ilmaisemista. Asiakkaiden vaikeiden tunteiden kohtaaminen saattaa aiheuttaa työntekijässä epävarmuutta, hämmennystä ja ahdistusta. Hyvän kontaktin syntymisen perustana ovat hyväksyvä asennoituminen ja kiinnostus asiakasta kohtaan.

Kuunteleminen on aina kokonaisvaltainen tapahtuma. Kuuntelemalla asiakkaan puheen lisäksi myös oheisviestintää, esimerkiksi äänenpainoja, sanavalintaa, ilmeitä, eleitä ja asentoja, saamme arvokasta tietoa. Joskus viestintä on epäjohdonmukaista ja rönsyilevää, joskus niukkaa ja vaillinaista. Vuorovaikutus muiden kanssa on merkittävä voimaantumiseen vaikuttava tekijä. Vuorovaikutuksellisessa tukemisessa liikutaan aikavälillä tässä ja nyt sekä lähitulevaisuudessa.

Nuorten pahoinvoinnista puhutaan tänä päivänä enemmän kuin koskaan. Yhteiskunnassamme on näkyvissä tietynlaista näköalattomuutta. Murrosikäisen vanhempi saattaa kokea epätoivoa: nuoreen ei saa kontaktia ja nuori elää tässä ja nyt -hetkessä, jossa valmiudet tulevaisuuden suunnitteluun saattavat olla hyvinkin rajalliset. Tärkeää on pitää kiinni vuorovaikutuksesta ja keskusteluyhteydestä. Nuorelle on tärkeää tietää, että vanhemmat ovat kiinnostuneet hänen kaikista asioistaan. Rajat ovat kiinnostuksen merkki, osoitus rakkautesta ja välittämisestä.

Lastensuojelulaitoksessa varmistetaan, että lapsi käy koulua ja haetaan elämälle rytmi. Pikkuhiljaa nuori oppii itse pitämään kiinni arjen rutiineista, hallitsemaan itseään ja omaa elämäänsä. Nuori saa suunnata energiansa omaan elämäänsä eikä perheen ongelmiin. Kontakti kotiin, vanhempiin ja läheisverkostoon on tärkeä asia. On tärkeää tietää, mistä on tullut. Ei ole tarkoitus, että lähin omainen on viranomainen.

Opinnäytetyöni tavoitteena oli luoda sijoitettujen nuorten vanhemmilta ja perheiltä saadun kokemustiedon avulla perhetyön toimintamalli, joka edistäisi perheen sisäisen vuorovaikutuksen kohentumista ja tukisi vanhemmuutta. Toimeksiantajani Karekuntoutus Oy toivoi jäsentynyttä työmallia konkreettisen perheiden kanssa tehtävän työn helpottamiseksi ja laadukkaan sijaishuoltotyön varmistamiseksi. Opinnäytetyöni tuotoksena syntyi perhetyötä kuvaava käsikirjanomainen prosessimallinnus. Käsikirja on toimeksiantajan käytettävissä ja se jatkojalostuu työtä tehdessä ja perheitä kohdatessa. Olen avannut prosessikaaviota tekstiosassa ja liittänyt siihen haastatellun osallistuneiden vanhempien ajatuksia vanhemmuuden tukemisesta. Työssäni olen pyrkinyt rakentamaan perhetyön prosessikuvauksen toimeksiantajalle lastensuojelulakiin, tutkimuskirjallisuuteen sekä vanhemmilta saamaani kokemustietoon perustuen. Toivon, että opinnäytetyöni tulisi palvelemaan sijaishuoltopai-
kassa toteutettavan perhetyön toteutumista, edistämään vuorovaikutusta ja perheiden voimaantumista.

8 POHDINTA

Lasten huostaanottojen jälkeen vanhemmat jäävät liian usein yksin selviytymään ongelmistaan. Huostaanotto on tarkoitettu aina väliaikaiseksi toimenpiteeksi ja lastensuojelun tavoitteena on perheen jälleenyhdistäminen. Tämä tavoite ei toteudu jos vanhemmat eivät saa tukea ja apua huostaanoton aikana. Lastensuojelulain mukaan huostaan otettua lasta koskevaan asiakassuunnitelmaan kirjataan erityisen tuen ja avun järjestäminen myös vanhemmalle. Työkokemukseni ja vanhemmilta saamani palaute kertoo sen, että tällä hetkellä lakia ei noudateta. Kuntien lastensuojelun työntekijät eivät ehdi laatia näitä tärkeitä asiakassuunnitelmia, jotta vanhempien tukeminen toteutuisi lain edellyttämällä tavalla.

Kunnat tarvitsevat lisää resursseja asiakassuunnitelmien toteuttamiseksi ja vanhemmat tarvitsevat ongelmista selviytyäkseen usein monenlaista apua aina päihdekuntoutuksesta vanhemmuuden vahvistumisen tukemiseen ja arjen hallintaan. Nyt ainoat vanhempien kanssa työskentelevät henkilöt ovat usein lapsen sijoituksesta vastaavat yksiköt. Lapsiperheiden avun tarve on yhteiskunnassamme kasvanut ja se näkyy sosiaalityössä kasvaneiden asiakasmäärien lisäksi yhä monimutkaistuneempina lastensuojeluasiakkuuksina. Lastensuojelutyötä voidaan pitää sekä ammatillisesti että eettisesti hyvin vaativana sosiaalityön osa-alueena.

Työkokemukseni lastensuojelun sosiaalityöstä sai minut pohtimaan työskentelyn lähtökoh-
tia ja eettisten periaatteiden ja ihanteiden toteutumisen mahdollisuutta lastensuojelutyön käytännössä. Jotta ammatillinen työskentely ja asiakkaiden oikeudenmukainen kohtelu erilaisten ristiriitojen keskellä onnistuu, on työn lähtökohtien ja arvojen sekä oman ihmis-
käsityksen pohtiminen välttämätöntä. Valmiutta omaa työtä ja työkäytäntöjä arvioivaan eettiseen pohdintaan pidetään yhtenä kehittyneen ammatillisuuden tunnusmerkeistä (Sosi-
aalialan ammattilaisen eettiset ohjeet 2010, 5.)

Arviointia tehdään lastensuojeluprosessin eri vaiheissa. Se on asiakkaan ja työntekijän vä-
linen prosessi, jossa kerätään ja analysoidaan tietoa, kokonaiskuvan saamiseksi lapsen ja
perheen tilanteesta. Vanhemmat ja lapsi ovat oman elämänsä asiantuntijoita; siksi yhteisen
arvioinnin kannalta on tärkeää, että perheen jäsenet ovat yhteistyön alusta asti tietoisia,
mitä asioita heissä arvioidaan, miten työskentelyssä edetään ja mitä yhteisiä sopimuksia
työskentelystä tehdään. Arviointityöskentelyssä perheenjäsenten omaa ilmaisua ja kerron-

taa pyritään tukemaan ja vahvistamaan erilaisilla toiminnallisilla välineillä, joiden käyttö ei kuitenkaan ole itsetarkoitus. Toiminnallisuuden tulee olla suunniteltua ja tavoitteellista toimintaa, jonka lähtökohtana on vastavuoroisuus. Toiminnalliset välineet ovat yksi auttava tie vuorovaikutuksen käynnistäjänä.

Yhteisen arvioinnin käynnistyminen lastensuojelussa ei ole itsestään selvyys. Yhteistyössä on esillä hyvin henkilökohtaisia ja tunnetasolla vaikeasti kohdattavia asioita, joihin liittyy usein epäonnistumisen ja huonommuuden kokemuksia. Työntekijän rooli yhteistyön käynnistäjänä ja asiakkaan motivoijana on merkittävä. Työntekijä voi pienillä asioilla tulla asiakasta vastaan ja vahvistaa hänen valmiuksiaan yhteistyöhön.

Opinnäytetyöni on tukenut ammatillista kasvuani. Toimeksiannetun opinnäytetyön myötä olen päässyt peilaamaan tietojani ja taitojani tämänhetkiseen työelämään ja sen tarpeisiin. Prosessin aikana sain soveltaa oppimiani asioita ja samalla opin ja oivalsin koko ajan uutta. Käyttämäni lähteet ovat ajankohtaisia, uusia ja luotettavia. Haastattelujen osalta mietin, olisiko minun pitänyt tietää asiakkaiden taustoituksia enemmän, koska haastattelu jäi joltakin osin vajavaiseksi. Osa syynä oli myös se, että haastattelukysymykseni asettelu ei täysin vastannut työni tavoitetta, työn rajaaminen olisi ehdottomasti pitänyt tehdä ennen haastatteluja tarkemmin. Myös nuorten äänen kuuleminen ja heidän kokemuksensa yhteistyöstä olisi tuonut tutkimukseen syvyyttä ja perhetyön kannalta tärkeitä elementtejä.

Arvioidessani opinnäytetyöprosessin aikaista työskentelyäni, näen siinä paljon kehitettävää. Aihealue kiinnosti minua ja koen sen erittäin ajankohtaiseksi, työn tekeminen yksin on kuitenkin haastavaa. Itse tuottamalleen tekstille sokaistuu, mutta toki työstä on tullut tekijänsä näköinen ja täysin oma. Pitkä välimatka on asettanut omat haasteensa, toimeksiantajaani olisin halunnut tavata useammin. Koen että työstäni olisi tullut syvällisempi ja vieläkin tavoitteellisempi, mikäli olisin voinut työstää sitä kasvotusten, sähköpostiviestittelyn sijaan. Tukea, kannustusta ja rakentavaa palautetta olen saanut, niin toimeksiantajalta kuin ohjaavalta opettajaltani koko prosessin ajan, mikä on edesauttanut työni valmistumista.

LÄHTEET

- Bardy, M. (toim.) 2009. Lastensuojelun ytimissä. Terveysten- ja hyvinvoinnin laitos. Yliopistopaino. Helsinki.
- Eriksson, E., Arnkil, T.E., Rautava, M. 2006. Ennakointialoite huolten vyöhykkeellä. Verkostokonsultin käsikirja- ohjeita verkostomaiseen työskentelyyn. Stakesin työpapereita 29/2006. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus. Helsinki.
- Harmainen, J. 2004. Muistilista: onnistunut perhetyö ja yhteistyö perheen kanssa. Saatavissa: <http://www.sosiaaliportti.fi>. Luettu 30.3.2012.
- Heino, T. 2008. Lastensuojelun avohuolto ja perhetyö: kehitys, nykytila, haasteet ja kehittämissuhteet. Selvitys lastensuojelun kehittämissuhteille. Stakesin työpapereita 9/2008. Helsinki.
- Hermanson, E. 2008. Varhainen vuorovaikutus ja itsetunnon kehitys. Lapsiperheen oma kirja. Saatavissa: http://www.terveyskirjasto.fi/terveyskirjasto/tk.koti?p_artikkeli. Luettu 30.3.2012.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2000. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2008. Tutki ja kirjoita. osin uudistettu painos. Helsinki: Tammi.
- Hokkanen, L. & Sauvola, M. (toim.) 2006. Puhumattomat paikat. Puheenvuoroja perheestä. Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus. Julkaisusarja 22.
- Hurting, J. 2003. Lasta suojelemissa- etnografia lasten paikan rakentumisesta lastensuojelun perhetyön käytännöistä. Väitöskirja. Lapin yliopisto. Rovaniemi. 60.
- Huttunen, J. 2001. Isänä olemisen uudet suunnat. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Johansson, M. & Berg, L. 2011. Opastava yhteistyö perheiden kanssa. Profami Oy. Helsinki.

Joutseniavirta, T. 2006. Vuorovaikutusta etsimässä. Saatavissa:

<http://www.valt.helsinki.fi/blogs/ovtl/luku3.htm>. Luettu : 28.3.2012.

Karekuntoutus Oy laatukäsikirja. 4.8.2 Perhekuntoutustavoitteet. Laadittu 20.12.2010.

Kujala, V. 2003. Jaetun vanhemmuuden mahdollisuudet. Sijoitettujen lasten vanhempien ryhmätoiminnan opas. Eevan perhe – projektin julkaisu. Helsinki: Sininauhaliitto.

Kylmä, J. & Juvakka, T. 2007. Laadullinen terveystutkimus. Helsinki: Edita Prima Oy.

Kääriäinen, A. 2008. Luento valtakunnallisilla lastensuojelupäivillä 7.10.2008. Muuttuva ja muuttumaton vanhemmuus.

Lahtinen, K., Takala, M. 2008. Lapselle juuret ja siivet. Voimaantuneet perheet ja verkostot sijaishuollon tulosten turvaajina. Koho-projekti 2006–2008.

Lammi-Taskula, J., Karvonen, S., Ahlström, S. 2009. Lapsiperheiden hyvinvointi. Terveysten ja hyvinvoinnin laitos, Helsinki

Lastensuojelulaki 13.4.2007/417.

Lastensuojelun käsikirja. Saatavissa: <http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelunkasikirja/tyoprosessi/>. Luettu 22.11.2011.

Lukkarinen, M. 2010. Verkostolähtöinen sijaishuolto. Opinnäytetyö. Savonia-Ammattikorkeakoulu.

Merilä, J. 2012. Talentia. Tieto & taito 2.2012, 44–45.

Muukkonen, T & toim. 2008. Suunnitelmallinen sosiaalityö lapsen kanssa. Pääkaupunkiseudun sosiaalialan osaamiskeskus Soccan ja Heikki Waris – instituutin julkaisusarja nro 17. Yliopistopaino.

Nieminen, T & Tournon, K. 2010. Suurenmoiseksi perheeksi. Vertaistukiryhmästä tukea riittävän hyvään vanhemmuuteen. Opinnäytetyö. Tampereen ammattikorkeakoulu.

Perheyksikön tuotteet. Karekuntoutus Oy.Saatavissa: <http://www.karekuntoutus.fi>. Luettu 28.9.2011.

Peräkylä, A. 2001. Sosiaalipsykologian suunnannäyttäjiä. Tampere:Vastapaino.

Pitkänen.M. 2011. Vanhempien tukeminen lapsen huostaanotossa. Soccan ja Heikki Waris -instituutin julkaisusarja nro 26. Yliopistopaino.

Puonti, A., Saarnio, T. & Hujala A.(toim.) 2005. Lastensuojelu tänään. 2. painos. Helsinki:Tammi.

Räty.T. 2010. Lastensuojelulaki. Käytäntö ja soveltaminen. Helsinki:Edita Publishing Oy.

Saastamoinen,K. 2010.Lapsen asema sijaishuollossa.Käsikirja arjen toimintaan. 2.painos.Helsinki:Edita Publishing Oy.

Seikkula, J. & Arnkil T.2011. Dialoginen verkostotyö. 3.painos. Helsinki:Terveiden ja hyvinvoinnin laitos.

Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry. Sosiaalialan ammattilaisen eettiset ohjeet. Arki,arvot, elämä, etiikka.Ammattieettinen lautakunta Helsinki 2010.

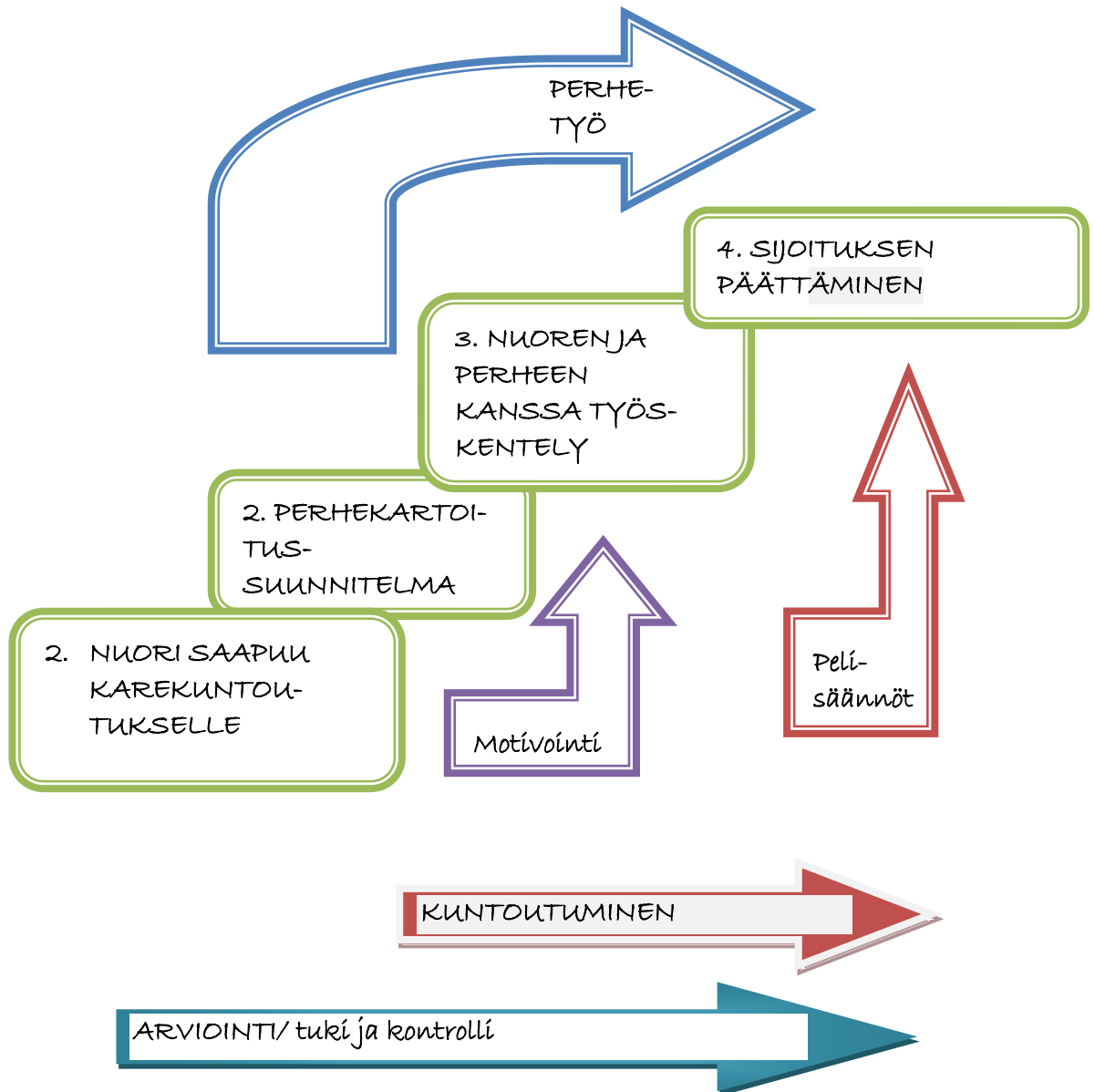
Taskinen, S. 2007. Lastensuojelulaki (417/2007). Soveltamisopas. Sosiaali-ja terveystieteiden tutkimus-ja kehittämiskeskus STAKES:oppaita 65. Vaajakoski:Gummerus.

Taskinen, S.2010. Lastensuojelulain soveltaminen. Helsinki: WSOYpro Oy.

Vilka,H.&Airaksinen,T. 2003. Toiminnallinen opinnäytetyö. Jyväskylä: Gummerus.

Vuorio, J-P, Saurama, E. & Hänninen, S.(toim.) 2008. Verkostojen voimaa vai seittien satimia. Kokemuksia läheisneuvonpidosta. Pääkaupunkiseudun osaamiskeskus Soccan ja Heikki Waris – instituutin julkaisusarja nro 18.

Karekuntoutus Oy:n perhetyön prosessikuvaus

1. Nuori saapuu Karekuntoutukselle

Nuori saapuu, perheen ensimmäinen tapaaminen. Lastenkodinjohtaja ja kuntoutusvastaava keräävät taustatiedot nuoresta ja hänen perheestä kahden viikon sisällä nuoren saapumisesta. Tapaamisen yhteydessä laaditaan kirjallinen yhteistyösopimus (LIITE 7) perheen kanssa, jossa sovitaan käytänteet yhteistyöstä ja sen laajuudesta sekä kerrotaan lastenkodin toiminnasta, säännöistä ja kotilomista. Yhteistyösopimus sisältää kaiken oleellisen perheestä ja yhteistyöstä.

2. Perhekartoitussuunnitelma

Perhekartoituksen tekee kuntoutusvastaava yksin tai tarvittaessa työparin kanssa. Perhekartoitustapaamisia on 1-3, riippuen perheen tilanteesta. Perhekartoituksessa (LIITE 6) arvioidaan nuoren ja hänen perheensä tilanne. Tämän jälkeen tehdään kirjallinen perhetyön suunnitelma. Perhekartoituksen jälkeen sovitaan tarkemmin siitä kuka/ketkä työskentelevät perheen kanssa. Perhetyö käynnistyy aloituspalaverilla yhdessä perheen, sosiaalityöntekijän ja Karekuntoutuksen perheyksikön työntekijän kanssa, myös muut tahot, kuten koulu voivat osallistua.

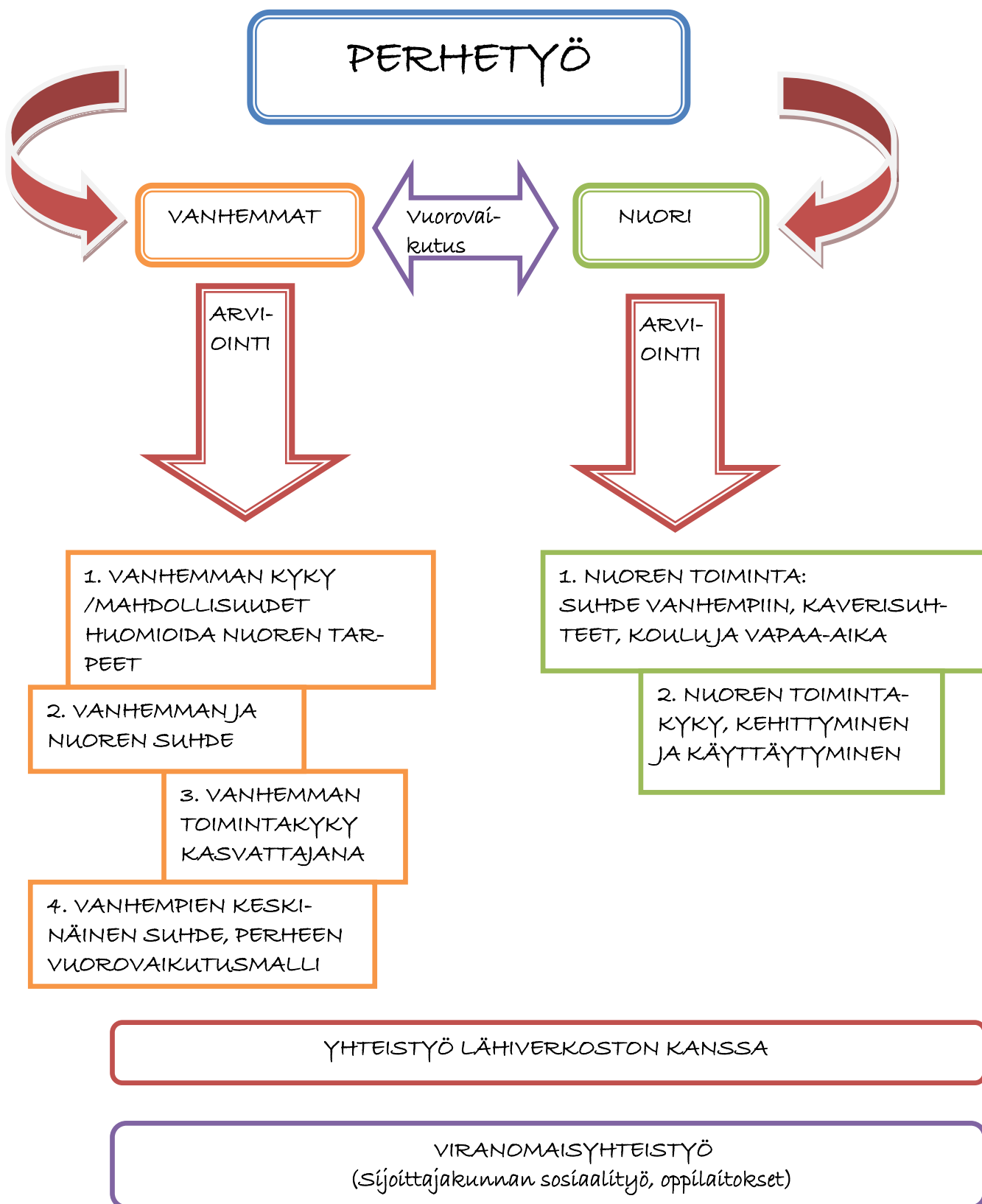
3. Nuoren ja perheen kanssa työskentely

Perhetapaamisia arvioidaan aina ennen asiakassuunnitelmapalaveria. Perhetapaamisten keskustelujen aiheita ovat kasvatukseen liittyvät kysymykset, vanhemmuus, kotilomien säännöt sekä nuoren hoito- ja kasvatussuunnitelma. Perhe nähdään kasvatuskumppanina, asioista neuvotellaan ja tiedotetaan.

4. Sijoituksen päättäminen

Perhetapaamisten päättämiseen liittyvillä tapaamisilla valmennetaan perhettä selviämään nuoren kanssa yhdessä kotona. Keskusteluissa käsitellään nuoren ja hänen perheensä väliseen vuorovaikutukseen liittyviä asioita, arjen hallintaa ja käytänteisiin liittyviä asioita. Tapaamisten päättämisen yhteydessä sovitaan myös jatkotyöskentelyn tarpeesta.

Karekuntoutus Oy:n perhetyön käsikirja nuoren ja perheen sisäisen vuorovaikutuksen edistämiseksi

Vanhemmuuden arviointi tapahtuu yhteistyössä ja vuorovaikutuksessa asiakkaiden, heidän lähiverkostonsa ja viranomaisverkoston kanssa. Vanhemmuuden riittävyyttä arvioidaan nuoren perustarpeiden ja vanhemmuuden perustehtävien toteutumisen avulla.

1. Vanhemman kyky huomioida nuoren tarpeet, kuten ruoka, lepo, vaatetus, puhtaus ja ulkoilu. Vanhemmuuden roolikartan avulla voidaan vanhemmalle havainnollistaa vahvuuksien lisäksi puutteellisia vanhemmuuden osa-alueita.

2. Vanhemman ja nuoren suhde. Turvallinen kiintymyssuhde ja pysyvyys, vanhemman kyky vastata nuoren tunteisiin ja tarpeisiin. Kyky tukea nuorta, asettaa rajoja ja jakaa nuoren tunteita ja kokemuksia.

3. Vanhemman toimintakyky kasvattajana. Kykyä keskustella, kuunnella, kannustaa ja auttaa ristiriidoissa. Vanhempien kyky tukea nuorta läksyjen teossa, huolehtia koulunkäynnistä, kotiintuloajoista ja rahankäytöstä. Vanhemman suhtautuminen nuoren päihteidenkäyttöön.

4. Vanhempien keskinäinen suhde, perheen vuorovaikutusmalli. Kiinnitetään huomio vanhempien/perheen aikuisten keskinäiseen kanssakäymiseen ja vanhempien käyttäytymiseen suhteessa muihin aikuisiin. Parisuhteen roolikartta soveltuu puolisoitten kanssa tehtävään työhön. Perheen tämänhetkisiä verkostoja voidaan kartoittaa verkostokarttaa apuna käyttäen.

Nuoren hyvinvoinnin arviointi

1. Nuoren toiminta; suhde vanhempiin, kaverisuhteet, koulu ja vapaa-aika. Nuoren sosiaalisia suhteita kartoitetaan ja arvioidaan haastattelujen, verkostokartan, havainnoinnin ja omaohjaajakeskustelujen kautta. Sosiaalisesta verkostosta pyritään löytämään ne henkilöt, jotka ovat nuorelle voimavara ja tuki.

2. Nuoren toimintakyky, kehittyminen ja käyttäytyminen. Arvioinnissa kiinnitetään huomiota nuoren fyysiseen ja psyykkiseen terveydentilaan ja päihteiden käyttöön. Psykkistä terveydentilaa arvioidaan havainnoimalla seuraavia asioita: nuoren ilmentämät mielentilat, levottomuus, surullisuus, ahdistuneisuus, puheissa tai teoissa ilmenevä itsetuhoisuus tai väkivaltaisuus, syömishäiriöt, univaikeudet ja oman hygienian hoito.

Päihteiden käyttöä arvioidaan vanhempien ja lastensuojelun sosiaalityöntekijän antamien taustatietojen, muiden viranomaistietojen havaintojen, keskustelujen, seulaseurannan, puhallutusten ja päihdehaastattelun avulla. Nuoren koulun kanssa tehdään yhteistyötä sopimalla tiiviistä yhteydenpidosta opettajan kanssa sijoituksen aikana, seuraamalla nuoren käytöstä koulussa ja järjestämällä tarvittaessa palaveri koululle. Suhtautuminen yleisiin sääntöihin ja kyky noudattaa yhteiskunnan sääntöjä. Arviota tehdään havainnointien ja keskustelujen perusteella. Itsenäistyvän nuoren roolikartan avulla nuoren kehitysalueet ja tavoitteet on helppo löytää.

Vanhemman, nuoren ja työntekijöiden välistä vuorovaikutusta edistävät seuraavat asiat:

- ❖ Asioista puhuminen niiden oikeilla nimillä, rehellisyys ja avoimuus.
- ❖ Työntekijän valmius kohdata vanhempi ja nuori ilman ennakoasenteita ja – olettamuksia, olla aidosti kiinnostunut perheen tilanteesta. Kuunnella ja kannustaa. Luoda uskoa muutokseen.
- ❖ Sopimuksista kiinnipitäminen. Työn tulee olla suunnitelmallista ja tavoitteellista.
- ❖ Tapaamisissa uskalletaan kohdata tunteet, selvennetään rooleja ja annetaan selkeää tietoa.

- ❖ Muista, että vanhemmuutta tulee tarkastella suhteessa nuoreen, nuoren hyvinvointi on aina etusijalla.
- ❖ Muista aina tarkistaa: päihteet, väkivalta tai sen pelko ja seksuaalisuuteen liittyvät rajojen ylitykset.
- ❖ Muista asettaa yhdessä vanhempien kanssa pieniä ja konkreettisia tavoitteita.
- ❖ Kirjaa kunkin perheenjäsenen ja työntekijän tavoitteet ylös.
- ❖ Tarkista "ymmärsinkö oikein", "sovimmeko me nyt näin?"
- ❖ Puhu arkikieltä, ei viranomaisilmaisuja
- ❖ Kiinnitä huomiota pyrkimykseen selviytyä ja ratkaista asioita, älä pelkkiin epäkoh-
tiin ja oireisiin

Perheen ja työntekijöiden tapaamisten rakenne:

- Esittäytyminen.
- Tunnelmakierros, joka vähentää tulkintaa. Keskustelun apuna voi käyttää tunne-
kortteja tai tunnepyörää.
- Työjärjestys, nuoren ja vanhemman toiveet huomioon asioista, joita he haluaisivat
käsiteltävän tapaamisessa.
- Aikataulu, tapaamiseen käytettävissä oleva aika.
- Paluu edelliseen tapaamiseen. Lyhyt katsaus aikaisemmasta tapaamisesta, jäikö jo-
kin asia vaivaamaan mieltä.
- Työskentely vanhempien kanssa. Keskustelut, toiminnalliset välineet kirjalliset
tehtävät (esim. verkostokartta, vanhemmuuden roolikartta, sukupuoli, ajankäyt-
töympyrä, elämän tärkeät asiat, väittämäkortit, elämänjana)
- Työskentely nuoren kanssa.
- Lopetus. Vahvuuksien ja muutostarpeiden kirjaaminen. Tavoitteet seuraavalle ta-
paamiskerralle. Tunnelmakierros.
- Päättäminen. Sopimus seuraavasta tapaamisesta.

Arvoisa vastaanottaja!

Opiskelen Keski-Pohjanmaan Ammattikorkeakoulussa sosiaalialan koulutusohjelmassa sosionomiksi. Teen opinnäytetyötä, jonka lähtökohtana on sijoitettujen lasten vanhempien haastattelujen ja kokemustiedon pohjalta mallintaa lastensuojeluyksikön antamaa tukea, jota perheet toivovat ja kokevat tarvitsevänsä oman vanhemmuutensa ja kuntoutumisensa mahdollistamiseksi. Toimeksiantajanani toimii Karekuntoutus Oy.

Teiltä vanhemmilta saatu kokemustieto lastensuojelusta perheenne kanssa on avainasemassa. Toivonkin Teiltä myönteistä suhtautumista tutkimushaastattelun suorittamiseen. Haastateltavien nimi tai mikään henkilöllisyydestä kertova tieto ei tule työssäni esille. Karekuntoutus Oy:n työntekijät eivät haastattelumateriaalia näe, joten haastattelussa annetut tiedot eivät vaikuta Karekuntoutus Oy:n ja haastateltavien keskinäiseen työskentelyyn. Vastauksenne tulen käsittelemään ja analysoimaan luottamuksellisesti ja tuhoamaan aineiston tutkimustyön päätyttyä.

Terveisin,

Hellevi Pekkarinen
Sosionomiopiskelija
Keski-Pohjanmaan AMK, Ylivieskan yksikkö
hellevi.pekkarinen@cou.fi
040-7604028

SUOSTUMUSLOMAKE

Suostun osallistumaan haastatteluun koskien opinnäytetyötä. Opinnäytetyön tavoitteena on sijoitettujen lasten vanhemmilta ja perheiltä saadun kokemustiedon avulla luoda toimintamalli, joka edistäisi lapsen kodin ulkopuolisen sijoituksen purkamista ja tukisi perheen jälleenyhdistämistä. Haastatteluni nauhoitetaan, jonka jälkeen aineistosta analysoidaan tulokset. Nauhat tyhjennetään ja haastattelusta tuotettu kirjallinen aineisto tuhotaan yksityisyyttä suojaavalla menetelmällä. Missään vaiheessa henkilötietoni eivät tule tutkimukseen eivätkä lukijoiden tietoisuuteen.

Paikka ja päivämäärä _____

Allekirjoitus ja nimenselvennys _____

_____

HAASTATTELUKYSYMYKSET

1. Kuinka kauan lapsesi sijoitus on kestänyt?
2. Millainen oli omalla kohdallasi tilanne, jolloin jouduit luopumaan lapsestasi?
3. Mitä on mielestäsi riittävä vanhemmuus? Mitkä osa-alueet omassa vanhemmuudessasi ovat vahvoja ja mitä haluaisit kehittää?
4. Miten lapsesi huostaanotto on vaikuttanut omaan kokemukseesi vanhempana?
5. Millaista tukea ja apua olet lapsesi sijoituksen aikana saanut? Keneltä?
6. Mitä tukea olisit kokenut tarvitsevasi? Keneltä?
7. Millaisena olet kokenut lapsesi asiakassuunnitelmapalaverit?
  - tarkoituksenmukaisuus, lapsen osallisuus, vanhemman osallisuus, tavoitteellisuus?
8. Kuinka yhteistyö lastensuojeluyksikön kanssa on sujunut?
  - omahoitajan rooli, näkyminen käytännössä?
  - mitkä tekijät edistävät /ehkäisevät yhteistyötä?
9. Kuinka yhteistyö lapsesi asioista vastaavan sosiaalityöntekijän kanssa on sujunut?
10. Mitä odotuksia ja toiveita sinulla on yhteistyön edistämiseksi lastensuojeluyksikön suhteen?

PERHETILANTEEN KARTOITUS

1. Osallistujat, tapaamispaikka ja päivämäärä

---

2. Perheen elämäntilanne tällä hetkellä;

Lapsi/lapset:

1. Lapsen/lasten kehitys ja terveys (fyysinen ja psyykkinen)

---

2. Lapsen/lasten arkeen liittyvä asia (uni, ruokailu, päivärytmi)

---

3. Lapsen/lasten käyttäytymiseen liittyvä asia (luonne, mieliala, päihteet)

---

4. Sisarusten ja kavereiden väliset vuorovaikutus suhteet

---

5. Vapaa-aikaan liittyvät asia (harrastukset)

---

6. Koulunkäyntiin liittyvä asia (koulumenestys)

---

7. Nuoren oma käsitys perheen tilanteesta

---

8. Nuoren omat voimavarat

---

3. Vanhempi/vanhemmat:

1. Vanhemman/vanhempien terveys (fyysinen ja psyykinen)

---

2. Vanhemman/vanhempien jaksaminen

---

3. Vanhemmat/vanhempien suhde lapseen/lapsiin

---

4. Lasten kasvatus ja hoito

---

5. Eriävät kasvatusperiaatteet vanhemmilla

---

6. Lastenhoidon ja kasvatusvastuun jakaminen

---

7. Huoltajuus- ja tapaamisasiat

---

8. Vanhempien oma ja yhteinen aika

---

9. Työtilanne/opiskelutilanne

---

10. Harrastukset

---

11. Vanhempien suhde pähteisiin

---

4. Perhe

1. Asumistilanne

---

2. Taloudellinen tilanne

---

3. Vuorokausirytmä

---

4. Kotitöiden tekeminen

---

5. Perheenjäsenten tapa ilmaista tunteita

---

6. Perheen sopiminen asioista

---

7. Perheen suhteet sukulaisiin ja muihin läheisiin

---

8. Perheen tukiverkoston riittämättömyys

---

5. Perheen tukitoimet/läheis- ja viranomaisverkosto

---

6. Perhetyön tavoitteet; mihin asioihin vanhempi/vanhemmat/perhe toivoo muutosta

---

---

7. Keinot tavoitteiden saavuttamiseksi

---

8. Perhetyön toteutus; tapaamistiheys, tapaamispaikka, työntekijä

Allekirjoitukset:

SIJOITUKSEEN LIITTYVÄN PERHETYÖN YHTEISTYÖSOPIMUS

1. Päivämäärä _____
Tapaamispaikka _____
Laatijat _____

---

2. Asiakasperhe, perheenjäsenet (osoite ja puhelinnumerot)
_____
_____
3. Yhteydenpito, vierailuajat (miten tiheästi yhteyttä pidetään, kenelle soite-
taan, mistä asioista haluatte että teille ilmoitetaan)?
_____
_____
_____
4. Nuoren lomasopimus (kotiintuloajat, kotisäännöt, kavereiden luona vie-
railut lomamatkat)
_____
_____
5. Nuoren puhelimen – ja tietokoneen käyttö, harrastukset (toiveet ja tar-
peet)
_____
6. Vanhempien toiveet ja tarpeet sijoitukseen liittyvästä perhetyöstä
_____
_____

Allekirjoitukset:

_____

_____

_____

_____